

Tereziánská iniciativa 24

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

březen 2003

ZVEME VÁS NA
SNĚM TEREZÍNSKÉ INICIATIVY,
KTERÝ SE KONÁ
VE ČTVRTEK 3. DUBNA 2003 V PRAZE
V NÁRODNÍM DOMĚ NA VINOHRADECH.

*Sněm bude zahájen v 10.00 hodin,
prezence od 9.30 hodin.*

Těšíme se na Vaši účast.

Než přijdete na sněm

Držíte v ruce nové číslo našeho časopisu, které je z velké části věnováno přípravě našeho tradičního sněmu. Na sněmu bude zhodnocena činnost Tereziánské iniciativy v minulém roce, respektive od minulého sněmu do dneška. Jde o velmi rozmanitou činnost a seznámení s ní na sněmu by mohlo být velmi dlouhé. Proto vás chceme s jednotlivými úseky naší společné práce seznámit dřív a v předstihu – v tomto čísle časopisu.

Alespoň budete mít čas připravit si své případné dotazy, připomínky a návrhy do diskuse. Na sněmu samém pak budete mít víc času věnovat se setkání s kamarády a přáteli, popovídání si a v neposlední řadě i vychutnat si kulturní pořad, který bude součástí letošního sněmu. Takový postup byl na minulém sněmu přijat s velmi dobrým ohlasem.

Na sněmu se omezíme na přednesení zprávy o činnosti předsednictva TI, revizní komise a výsledků hospodaření. To je nezbytně nutné, konec konců – vyplývá to i z našich stanov.

Těšíme se na vaši účast na sněmu a rozhodně budete mít prostor pro případné vystoupení v diskusní části, ať už k předneseným zprávám na sněmu nebo ke zprávám, otištěným v tomto čísle.

Předsednictvo Tereziánské iniciativy

FINANCOVÁNÍ TEREZÍNSKÉ INICIATIVY v roce 2002

S majetkem Terezínské iniciativy hospodaří podle stanov její předsednictvo. Proto si předsednictvo ustavilo pětičlennou finanční komisi, která působí jako pomocný orgán.

Finanční komise se scházela každé čtvrtletí a rozebírala čtvrtletní výkazy zpracované účetní firmou. Posuzovala dosažené výsledky, konzultovala s hospodářem postup za uplynulé období a zamýšlený další pohyb finančních prostředků.

Finanční komise měla vždy na paměti, že základním příjmem Terezínské iniciativy jsou dary od jednotlivců nebo organizací a úroky z uložených finančních prostředků v peněžních ústavech. Z tohoto hlediska také posuzovala a doporučovala postup při požadavcích na nečekaná vydání.

U některých darů jsou stanoveny podmínky a někdy i striktně účely jejich použití. V takových případech má finanční komise rozhodování omezeno přísnými mantinely. Prostředky poskytnuté Claims Conference procházely pouze finanční evidencí Terezínské iniciativy a jejich distribuce byla

prováděna smluvně stanovenou organizací – Židovskou obcí v Praze. Některé granty od Claims Conference spravovala Terezínská iniciativa přímo, a to až již šlo o grant určený na pomoc postiženým povodní, nebo o grant na pomoc v naléhavých a nezbytných případech. Některé požadavky Claims Conference byly náročné – bylo třeba vypracovat složité dotazníky, přehledy, zprávy. Také korespondence a jednání s Claims Conference vyžadovalo značné úsilí.

Často se objevovaly problémy a těžkosti při poskytování úhrad za dopravu a ubytování žáků a studentů na zájezdech jejich škol do Terezína. Tyto náklady dosahují nejvyšších částek. Ostatní náklady spojené s provozem kanceláře, vydáváním našeho časopisu a pořádáním vzpomínkových shromáždění a sněmu byly vcelku ustálené.

Činnost finanční komise se osvědčila a její doporučení předsednictvo v převážné míře schvalovalo.

Jaroslav Kraus

TI namátkově prováděla kontrolu účtů zdravotního grantu CC. Každé čtvrtletí zpracovala TI podrobnou zprávu o průběžném čerpání finančních prostředků, tyto zprávy jsou pravidelně zasílány Claims Conference.

V červnu t. r. provedla Claims Conference finanční kontrolu grantů č. 91 a 111 v Praze a nebyly zjištěny podstatné závady. TI požádala již v únoru 2002 Claims Conference o nový grant. Přestože dosud nejsou vyjasněny podmínky jeho přidělení, věříme, že bude možné i nadále pokračovat ve zdravotní pomoci přeživším holocaustu.

Žádosti o finanční příspěvky ze zdravotního grantu CC zasílejte pí Zlatě Kopecké na adresu Židovské obce v Praze, Maislova 18, 110 00 Praha 1, informace na tel. číslo 222 310 951.

Ostatní sociálně zdravotní fondy

V průběhu roku 2002 se také scházela sociálně zdravotní komise TI. Z fondů dr. Thuna a Engelmannových bylo schváleno 10 příspěvků členům TI v celkové výši 43.104,- Kč, a to v případech, které nemohly být proplaceny ze zdravotního fondu CC.

V prosinci 2002 oslovil předsednictvo TI jeden náš zahraniční člen, který se rozhodl věnovat TI finanční částku 100.000,- Kč, nazvanou „Zelenka fond“, jenž by měl být využíván podobně jako fondy Engelmannových a dr. Thuna pro členy TI – přeživší holocaust. Jedná se zejména o ty, kteří mají mimořádné sociální a zdravotní problémy, jsou osamělí a potřebné finanční prostředky není možné použít například z grantů Claims Conference. Případné žádosti můžete zasílat do sekretariátu TI k rukám sociálně zdravotní komise.

Dále se podařilo TI získat granty od Claims Conference určené i na naléhavou pomoc jiného druhu. Všem členům TI byl v příloze ke Zpravodaji č. 23 zaslán dopis s výzvou, aby se přihlásili ti sociálně slabí členové TI, kterým by z tohoto grantu mohla být poskytnuta jednorázová finanční výpomoc v rámci „Programu nezbytné pomoci obětem holocaustu“. Jedná se o přeživší holocaustu, kteří mají v současné době existenční starosti (mají nízký důchod, nedostávají odškodné, atd.) např. s nájemným, stěhováním, s platbami za elektřinu, plyn, s nákupem ošacení či potravin apod. Prosíme vás, abyste se v takovém případě přihlásili písemně na adresu: Terezínská iniciativa, Maislova 18, 110 00 Praha 1, nebo na

SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNÍ PÉČE

Zpráva o práci sociálně zdravotní komise TI v roce 2002

Zdravotní fond Claims Conference

V roce 2002 pokračovala finanční pomoc obětem holocaustu z prostředků zdravotního fondu Claims Conference – grantu č. 111. Bylo poskytnuto celkem 2.817 finančních příspěvků v celkové výši 1.838.679,- Kč na zdravotní pomůcky, léky i zdravotní vyšetření a ošetření. Pomoc byla poskytnuta 572 klientům – přeživším holocaust. Všechny příspěvky byly vyřizovány na platby v hotovosti, které byly zaplacený nad rámec příspěvků od zdravotních pojišťoven. Největší část finančních prostředků (59 %) připadla v roce 2002 na doplatky za léky. Celkem bylo poskytnuto 2.087 příspěvků ve výši 1.080.587,- Kč, což znamená průměrně měsíčně 174 žádostí ve výši 90.049,- Kč, to je cca 518,- Kč na 1 příspěvek na léky. Na zdravotní pomůcky, jako jsou brýle, zubní protetika, naslouchadla a ostatní bylo poskytnuto celkem 727 příspěvků v celkové výši 746.342,- Kč, což je v měsíčním průměru 61 vyřízených žádostí ve výši

62.195,- Kč, to znamená cca 1.019,- Kč na 1 příspěvek na zdravotní pomůcky. Pokud se týče jednotlivých druhů zdravotních pomůcek, bylo 196 žádostí na zubní protetiku ve výši 200.354,- Kč, 177 žádostí na brýle ve výši 195.203,- Kč, 47 žádostí na naslouchadla ve výši 129.457,- Kč. Dále bylo poskytnuto 11 příspěvků na zdravotní matrace a příspěvo 51 žadatelům na lékařské vyšetření a ošetření. V položce zdravotní pomůcky se promítají i další příspěvky, např. na ortopedickou obuv, inkontinentní a obvazový materiál, nitrooční implantáty apod. Dále byly hrazeny náklady na zdravotní pomůcky, které byly přeživším instalovány v bytech (madla, podložky do vany apod.) a jednotlivcům dle potřeby zapůjčovány z půjčovny Židovské obce v Praze. V roce 2002 bylo uskutečněno celkem 70 výpůjček pro 50 klientů. Náklady na jejich pořízení činily 6.283,- Kč a na poplatcích za zapůjčení bylo vybráno zpět 1.581,- Kč. Nejvíce bylo nainstalováno nebo zapůjčeno sedaček a podložek do vany, madel k vaně, dále berle, nástavce na WC, chodítka, mechanické vozíčky apod.

Po celý rok 2002 se pravidelně scházel Koordinační výbor CC, revizní komise

dokončení ze str. 2

telefonním čísle: 222 310 681, nebo osobně u paní Marty Jodasové, vedoucí kanceláře TI, v dopoledních hodinách na adrese: Jáchymova 3, 3. poschodí, Praha 1.

Také vás prosíme, pokud někoho v podobné situaci znáte (nemusí to být člen TI), abyste nás upozornili.

Domácí péče

Ze všech výše uvedených informací je zřejmé, že se předsednictvo TI snaží svým členům, kteří to potřebují, finančně pomoci. Zejména díky zdravotním grantům Claims Conference jsme rádi, že všichni naši členové mají možnost získávat příspěvky na zdravotní pomůcky a léky. Horší je to s potřebou konkrétní domácí péče, protože, jak jistě víte, i členové sociálně zdravotní komise TI jsou dobrovolní pracovníci – přeživší holocaust, kteří sami mají své zdravotní problémy, a TI nemá žádné odborné pracovníky, kteří by se mohli o ostatní členy postarat. Proto jsme velice uvítali nový projekt Židovské obce v Praze. V září roku 2002 zahájilo na základě rozhodnutí Repräsentace ŽO Praha svoji profesionální činnost Středisko komplexní domácí péče EZRA, které je součástí oddělení sociálně zdravotních služeb ŽOP. Klienti střediska EZRA mohou být všichni členové TI žijící v Praze. EZRA je řízena vedoucím pracovníkem (MUDr. Remešová) z koordinačního centra Domova Ch. Jordana, Janovského 46, Praha 7, tel. č. 220 803 770, 266 712 230.

Domácí péče je poskytována týmem odborníků, který tvoří zdravotní sestry, ergoterapeut, sociální pracovník a pečovatelé. Zdravotní péče ordinovaná ošetřujícím lékařem je dle vyhl. 45/1997 Sb. hrazena zdravotní pojišťovnou. Na odborná vyšetření, zdravotní materiál, pomůcky nebo léky může dle daných pravidel přispívat zdravotní fond Claims Conference. Zdravotní péče vyžádaná samostatně klientem je jím přímo hrazena. Středisko EZRA můžete kontaktovat ve všední dny (8.00 – 15.30 hod.). Zde získáte všechny potřebné informace.

Již dříve jsme vás informovali o službě DUSIACH, kterou zajišťuje také ŽOP pro všechny přeživší holocaust žijící v Praze a okolí. Tuto službu vykonává dr. Peterová a ing. Wichsová, které pomáhají pravidelnými telefonickými hovory s klienty řešit jejich problémy, zejména psychické, případně předávají kontakty v ostatních situacích. O této službě získáte informace přímo u pracovníků na tel.č. 224 800 853 nebo v sociálním oddělení ŽOP na tel. čísle 222 310 951. Podobná linka

DUSIACH byla zavedena i na ŽO v Ostravě pro přeživší holocaust žijící v Ostravě a okolí.

Věra Baumová, předsedkyně sociálně zdravotní komise

ČASOPIS V UPLYNULÉM ROCE

V březnu 2002 jsme vydali jedenačtyřicáté číslo našeho časopisu, poprvé s dvoubarevnou obálkou. Z velké části bylo věnované přípravě sněmu. Obsáhle jsme se také zaměřili na Tereziánské pamětní dny v Brně a na „Workshop o Tereziáně“, který se při této příležitosti konal.

Číslo 21 bylo dvacetistránkové.

Následující číslo jsme věnovali především sněmu. Ale nejen sněmu, také Tereziánské tryzně, která byla „obohacena“ nečekanou návštěvou první dámy Spojených států Laury Bushové. Tři tiskové strany jsme poskytli nejen tvůrcům stálé expozice České republiky v Osvětimi, ale i kontroverznímu názoru na tuto expozici.

Číslo 22 vyšlo v červnu a bylo také dvacetistránkové.

V listopadu 2002 vydala redakční rada šestnáctistránkové číslo (23). Pozornost jsme věnovali reportáži z Podzimního setkání členů TI, které se snad stane tradičním, a také zkušenostem pamětníků, které získali při přednáškách a besedách nejen se studenty v zahraničí.

V ruce nyní držíte 24. číslo, které vám předkládáme ještě před sněmem.

Smutnou stránkou naší vydavatelské činnosti je zadávání časopisu do tiskárny, respektive stanovování výše nákladu. Neustále se totiž snižuje z důvodů, které jsou asi jasné.

Před pěti lety jsme (v červenci 1997) vydali číslo jedenáct. Jeho náklad byl 1600 kusů. Třicáté číslo z listopadu minulého roku jsme vydali v tisíci exemplářích.

Michal Stránský

VZPOMÍNKOVÉ A KULTURNÍ AKCE TEREZIÁNSKÉ INICIATIVY

Dne 8. března 2002 uctili členové TI jako každý rok v Pinkasově synagoze památku zavražděných z rodinného tábora v Birkenau. Třetí květnovou neděli jsme se opět zúčastnili tryzny na Národním hřbitově v Tereziáně. A jako každý rok 16. října si i v roce 2002

delegace TI připomněla odchod prvních transportů u památníku vedle Parkhotelu v Holešovicích.

Při přípravě sněmu Tereziánské iniciativy v roce 2002 se předsednictvo TI rozhodlo zkrátit čas správních a administrativních jednání ve prospěch kulturního programu a vzájemného setkání. Přítomní se tak mohli opět setkat s Rudolfem Pelarem a jeho okouzlejícím provedením židovských písní a s Táňou Fischerovou prožít její citlivé úvahy o smyslu života. Vzhledem k příznivému ohlasu všech přítomných jsme připravili i na letošní sněm kulturní program: můžeme se těšit na zpěvačku a známou herečku Lilian Malkinu.

Novinkou bylo podzimní setkání členů TI. Odpoledne 16. října 2002 jsme se sešli na představení „Ať žije život“ a vzpomněli všech tereziánských umělců, kteří za nelidských podmínek dokázali vytvářet kulturní hodnoty a povzbuzovat své spoluvězně. O tom, že se pásmo, sestavené z tereziánských písní, básní a skečů v podání H. Frejkové, K. Duškové, I. Šeba a v režii O. Struskové líbilo, svědčil potlesk přítomných, kteří do posledního místa obsadili jídelnu pražské Židovské obce.

Eva Herrmannová

ZPRÁVA VÝCHOVNÉ KOMISE za rok 2002

Výchovná komise pokračuje tak jako v minulých letech ve své činnosti. Ve spolupráci s výchovným oddělením Památníku Terezián se věnuje především návštěvám školních skupin z českých a německých škol a učitelským seminářům v Tereziáně. Kromě toho nadále zajišťujeme jak v německých tak v menší míře i v českých školách besedy s tématem holocaustu.

Je až překvapující, že i nadále se počet školních zájezdů do Tereziána zvyšuje. Zatímco v minulých letech navštívilo Terezián v rámci výchovného programu poskytnutého Památníkem Terezián a dotovaného Tereziánskou iniciativou nejvýše kolem 2800 žáků a studentů základních a středních škol, což jsme tehdy považovali za význačný úspěch, v r. 2002 se těchto programů zúčastnilo celkem 3310 žáků z 86 škol, z toho bylo 22 školních skupin se 765 žáky na dvoudenních pobytových zájezdech se studijními projekty. A to vše i přesto, že Památník Terezián byl postižen

pokračování na str. 4

dokončení ze str. 3

záplavami a musel tedy udělat na začátku podzimu nucenou přestávku. Nejde samozřejmě o levnou záležitost. Ač jsme žádali pro tuto akci o příspěvek z Nadačního fondu pro oběti holocaustu, dostali jsme přidělení pouze polovinu požadované subvence, tj. jen 200 000 Kč na rok, což pokryje necelou třetinu nákladů. Nicméně považujeme tyto vzdělávací zájezdy za jednu z hlavních priorit Tereziánské iniciativy. A čteme-li literární práce a vidíme-li kresby těch, jimž jsme návštěvu Tereziína umožnili, je zřejmé, že to nebyly zbytečně vynaložené prostředky a že tyto zájezdy plní svůj účel a tím i to, co máme jako jeden z hlavních bodů ve svých stanovách: zachovat památku Tereziína a všech vězňů, kteří zahynuli za nacistické éry.

Původně byla součástí činnosti komise i internetová stránka. V polovině minulého roku však byla celá agenda této internetové stránky předána Institutu Tereziánské iniciativy, protože to vyžaduje přece jenom profesionální práci, kterou TI sama nemohla zajišťovat. Nicméně při výchovné komisi zůstává v činnosti přidružená komise internetová, která hodlá podávat návrhy na doplňování těch témat, která bude TI považovat za důležitá.

Vyskytují se ještě i příležitostné úkoly, jako např. účast na německém pedagogickém filmovém projektu zaměřeném na skupinu pamětníků a pod. Hlavní význam naší činnosti však vidíme především v rozšiřování a zlepšování výchovného programu pro mládež. Lze říci, že se to díky obětavé a zaujaté práci zaměstnanců výchovného oddělení Památníku Tereziína úspěšně daří.

Michaela Vidláková

ZPRÁVA O ČINNOSTI INSTITUTU TEREZIÁNSKÉ INICIATIVY

Stejně jako v předchozích letech i tento rok předkládáme sněmu Tereziánské iniciativy stručnou zprávu o činnosti instituce, o jejíž vznik se toto mezinárodní sdružení bývalých vězňů tereziánského ghetta zásadním způsobem zasloužilo. Práce Institutu Tereziánské iniciativy spočívala v minulém roce nejenom v pokračování či dokončení některých etap našich dlouhodobých projektů, ale i v zahájení projektů nových. Uplynulý rok byl i obdobím, během kterého došlo k řadě změn, které nepochybně ovlivní další činnost a směřování institutu.

Podle zákona č. 248/1995 Sb., novelizovaného v květnu minulého roku, řídí činnost institutu správní rada. Ta vloni prošla podstatnými personálními změnami. Na členství ve správní radě rezignoval Prof. Ing. Felix Kolmer, DrSc., který stál v jejím čele nejen od vzniku Institutu Tereziánské iniciativy, ale i po celou dobu fungování právního předchůdce institutu – Nadace Tereziánské iniciativy. Za dlouholetou práci ve správní radě institutu a propagaci výsledků jeho práce, především v zahraničí, je třeba prof. Kolmerovi upřímně poděkovat. Novým předsedou správní rady byl v prosinci 2002 zvolen Ing. Tomáš Jelínek, předseda Židovské obce v Praze. Po uplynutí svého funkčního období odešel ze správní rady Doc. PhDr. Drahomír Jančík, CSc., na jehož místo byl kooptován PhDr. Pavel Škorpil. Složení dozorčí rady, které předsedá Ing. Jaroslav Kraus, zůstalo beze změny.

Podobně jako Tereziánská iniciativa změnil své sídlo koncem roku 2001 i Institut Tereziánské iniciativy. Prostory, které nám v Jáchymově ulici dala k dispozici Židovská obec v Praze, vytvářejí neskonalé lepší pracovní podmínky, než tomu bylo v místě našeho předchozího působení. Splnil se tak jeden z nezbytných předpokladů pro to, aby institut začal fungovat jako zcela regulérní odborné pracoviště s celodenním provozem. V této souvislosti je třeba ocenit i skutečnost, že Židovská obec v Praze od roku 2002 poskytuje institutu formou peněžního daru prostředky, které nám umožňují v plné výši uhradit náklady na nájemné. Díky tomuto peněžnímu daru se Židovská obec v Praze stává po Spolkové republice Německo druhým největším podporovatelem činnosti Institutu Tereziánské iniciativy.

Rozsah výzkumné práce a realizace úkolů institutu byly v loňském roce stejně jako minulých letech především závislé na finanční podpoře, kterou nám poskytuje ze svého státního rozpočtu na základě uzavřených smluv Spolková republika Německo. I když s podporou naší činnosti ze strany Spolkové republiky Německo počítáme i do budoucna, hodláme více než doposud věnovat pozornost hledání dalších partnerů, kteří by byli ochotni financovat naše projekty. Některé pozitivní zkušenosti s financováním projektů z jiných zdrojů jsme získali již v minulých letech. Např. prostředky na vydání mimořádně úspěšné práce o protizidovském zákonodárství v Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939-1941, jejíž autorkou je

Helena Petrův, nám darovala pojišťovna Victoria, vydání české a anglické verze zprávy o osudech židovského zlata bylo financováno Ministerstvem zahraničních věcí České republiky. Díky penězům, které nám na základě smlouvy poskytla Anne Frank Stiftung, jsme mohli realizovat velkorysou koncepci projektu, zaměřeného na informování a vzdělávání veřejnosti ve společensky citlivých tématech, jakými jsou rasismus, xenofobie, antisemitismus či historie holocaustu. O práci na projektu a o tom, jak je veřejností vzdělávací internetová stránka přijímána, informuje na straně 9 vedoucí tohoto projektu Michal Frankl.

Na základě krátkodobého grantu, který jsme získali od Nadace fondu obětí holocaustu, jsme vloni zahájili práci na projektu Lidé na útěku. Židovští uprchlíci do a z českých zemí v letech 1933 – 1945. Jak je patrné již z názvu projektu, jsou jeho tématem osudy tisíců židovských uprchlíků, kteří pod tlakem nacistické rasové politiky nejprve utíkali do ČSR, aby odtud posléze utíkali do dalších států. Po obsahové stránce tento projekt logicky zapadá do snah Institutu Tereziánské iniciativy o zmapování osudů českých Židů během holocaustu. Mimo jiné bychom totiž chtěli získat kvalifikovanou odpověď na otázku, kolik židovských uprchlíků a emigrantů Čech a Moravy bylo dostiženo nacistickým „konečným řešením židovské otázky“ v cílových zemích a z nich deportováno do vyhlazovacích táborů. Součástí tohoto výzkumného projektu, jehož úplná realizace si vyžádá asi pět let práce, je i systematický sběr osobních dat o uprchlících a jejich zanášení do databáze institutu.

O postupu prací na rozšiřování, zpřesňování a doplňování databáze obětí „konečného řešení“, která vznikla jako nezbytný předpoklad pro přípravu Tereziánských pamětních knih, jejichž tři díly vyšly v letech 1995 – 2000, informujeme členy Tereziánské iniciativy prakticky každý rok. Jak jsme uvedli již vloni, data pro vydání čtvrtého dílu pamětní knihy, která by měla být věnována obětem deportací z Rakouska, byla připravena už v roce 2001. Minulý rok jsme věnovali pozornost prověřování některých tzv. sporných případů a také přípravě textové části pamětní knihy. Vlastní vydání čtvrtého dílu pamětní knihy nyní závisí především na tom, jak rychle se podaří zajistit nezbytné finanční prostředky. V současné době připravujeme s Dokumentationsarchivem des österreichischen Widerstandes společnou žádost o poskytnutí dotace na vydání knihy

dokončení ze str. 4

z prostředků Evropské unie. Teprve po úspěšném skončení tohoto úkolu chceme začít diskutovat o tom, zda a jakou formou budeme pokračovat v případném vydávání dalších pamětních knih.

Vzhledem k tomu, že původní účel budování databáze vězňů terezínského ghetta jako pomůcky pro vydávání pamětních se pomalu ale jistě naplňuje, je logické, že se zamýšlíme nad dalším směřováním. V současné době se práce na doplňování údajů v databázi ubírá dvěma směry. Především stále rozšiřujeme paletu údajů o osobách, které se v databázi již nacházejí. Rozšířením původních informací o jednotlivých vězňích se nám otevírá jak možnost hlubšího výzkumu terezínského „nuceného společenství“, tak i období před zahájením deportací. Významným krokem, který jsme pro budoucí zkoumání terezínské každodennosti učinili, byla příprava a testování programu, jehož prostřednictvím lze pro libovolnou skupinu osob z databáze automaticky generovat jejich věkovou strukturu, zachytit pohyby denního stavu vězňů, detailní skladu deportačních transportů do vyhlazovacích táborů apod. Z hlediska dalšího směřování databáze je podstatnou skutečností to, že jsme do ní začali vkládat data osob pocházejících z českých zemí, které ačkoliv neprošly terezínským ghettem, nevyhnuly se důsledkům nacistické protizidovské perzekuční politiky na jiných místech. Databáze, původně koncipovaná jako databáze vězňů terezínského ghetta se tak postupně stává databází „konečného řešení židovské otázky“ v Čechách a na Moravě. Při rozvíjení databáze úzce spolupracujeme s našimi nejbližšími partnery, se Židovským muzeem v Praze a s Památkem Terezín. S oběma institucemi byly připraveny dlouhodobé dohody s cílem shromáždit co nejúplnější informace o pronásledování židovského obyvatelstva českých zemí tak, aby mohly být využívány nejen pro vědecký výzkum či připomínání obětí „konečného řešení“, ale i pro vzdělávání o holocaustu, informování široké veřejnosti atd.

Právě v oblasti širokého společenského využití přechází databáze institutu stále více svůj původní účel. Poskytujeme z ní údaje, které jsou nezbytné při ověřování nejruznějších restitučních a odškodňovacích nároků (Claims Conference, Nadační fond obětí holocaustu, Fond budoucnosti apod.) či při pátrání po dosud neznámých osobách (Mezinárodní červený kříž). Vedle institucí se na nás obracují se svými dotazy desítky osob z domova i ze zahraničí,

kteří se většinou zajímají o osud svých předků. Minulý rok jsme odpověděli přibližně na 200 dotazů tohoto druhu.

Nejsou to však jediné typy dotazů, které dostáváme. Vzhledem ke zřízení internetové stránky institutu a obecně větší publicitě obrací se na nás nejen laická, nýbrž i odborná veřejnost se žádostmi o informace, které se týkají širokého spektra problémů souvisejících s dějinami holocaustu.

V uplynulém roce pokračovala i naše publikační činnost. Řada ročenek Terezínské studie a dokumenty byla rozšířena o již sedmý ročník české verze a devátý ročník verze německé. Obě verze sborníku, ve kterých bylo uveřejněno 21 tematicky rozmanitých studií a příspěvků českých, německých, slovenských, polských, švýcarských a izraelských autorů, byly věnovány památce spoluzakladatele Terezínské iniciativy, historika Miroslava Kárného. Jeho přátelé a kolegové mu prostřednictvím svých článků a studií nejenže poděkovali za dlouholetou spolupráci, ale i touto formou vyjádřili svůj respekt jeho vědeckému přínosu v oblasti výzkumu dějin „konečného řešení židovské otázky“. Sborník dedikovaný Miroslavu Kárnému byl čtenářskou veřejností – odbornou i laickou – přijat pozitivně. V nemalé míře k tomu přispěla již zmíněná rozmanitost příspěvků. V současné době se pracuje na přípravě dalšího ročníku. Zájem domácích i zahraničních čtenářské veřejnosti bychom si chtěli udržet právě tím, že jim i v tomto čísle nabídneme obsahově relativně široké spektrum studií, článků či dokumentů. V tisku je první svazek volné ediční řady, nazvané Acta Theresiana, ve kterém v českém překladu a formou regestů zveřejňujeme obsah 432 denních rozkazů a 68 sdělení Rady starších terezínského ghetta. Jedná se o ediční počín prvořadého významu. Po 45 letech, které uplynuly od vydání edice H. G. Adlera „Die verheimlichte Wahrheit. Theresienstädter Dokumente“, se tak široké veřejnosti dostane do rukou publikace, která může zásadním způsobem ovlivnit zájem o zkoumání historie terezínského ghetta.

Mezi trvalé priority naší činnosti patří rozvoj a provozování vědecké knihovny Institutu Terezínské iniciativy, založené již v roce 1994 jeho právním předchůdcem. Tematicky je knihovní fond specializován na literaturu věnovanou Terezínu a holocaustu. Pozitivní skutečností posledních let je stoupající zájem odborné i laické veřejnosti o knihovnu institutu. V nemalé míře je motivován skutečností, že mnohé ze zahraničních publikací jsou v České re-

publice k dispozici pouze u nás. V loňském roce naší knihovnu navštívil dosud největší počet čtenářů (586) a zapůjčena byla celá jedna třetina knihovního fondu.

Plynulému doplňování knihovního fondu, byť jde finančně velmi náročnou záležitostí, věnujeme značnou pozornost. Snažíme se pro naši knihovnu získat nejdůležitější domácí i zahraniční literaturu. Vloni se knihovní fond rozrostl o dalších 319 titulů. Nakoupeno bylo 214 nově vydaných vědeckých publikací, darem jsme získali 68 knih. Další 37 publikací bylo získáno výměnou za knihy vydávané institutem od 17 domácích a zahraničních institucí. Především se jednalo o naše dlouhodobé partnery, mezi které mj. patří Fondation Auschwitz Bruselles, Židovský institut Historizny ve Varšavě, Państwowe muzeum v Osvětimi-Březince, Fritz Bauer Institut ve Frankfurtu nad Mohanem či Herder-Institut v Marburgu. Z domácích to jsou v první řadě Památník Terezín, Židovské muzeum v Praze, Ústav soudobých dějin AV ČR nebo Státní ústřední archiv. Vedle titulů českých pochází největší počet knih z německé jazykové oblasti. Postupně však vzrůstá i podíl publikací v angličtině a rovněž těch, které jsou vydávány na jiných médiích. K 31. prosinci 2002 bylo v přírůstkovém katalogu knihovny, kterou od doby jejího založení odborně spravuje paní Eva Dušková, evidováno již 3791 knih.

Přestěhování institutu do nových prostor nám umožňuje postupně provádět technické a organizační změny, jimiž chceme přispět ke zlepšení a rozšíření služeb poskytovaných čtenářské veřejnosti. Jedním z důležitých kroků by mělo být připravované umístění katalogu knihovny na náš internetový stránce.

Příští rok bude pro Institut Terezínské iniciativy rokem velice významným. Uplyne totiž deset let od doby, kdy z podnětu bývalých vězňů terezínského ghetta byla založena Nadace Terezínská iniciativa, aby podporovala výzkum dějin Terezína 1941 až 1945 a jeho místo v nacistickém „konečném řešení židovské otázky“. I když do provedení bilance prvního desetiletí činnosti institutu zbývá ještě dostatek času, už nyní je možné říci, že tento úkol plníme a že výsledky naší práce jsou naší i zahraniční veřejností pozitivně hodnoceny. Pro zajištění úkolů institutu se nám daří získávat nové spolupracovníky, především mezi studenty a mladými lidmi. V souladu se zákonem a zakládací listinou jsme a nadále hodláme být zařízením, které je otevřené ke spolupráci se všemi, kteří o ni projeví upřímný zájem.

Jaroslava Milotová

PAMÁTNÍK TEREZÍN V MINULÉM ROCE

Jan Munk, ředitel Památníku Terezín

Rok 2002 byl na jedné straně rokem významných akcí, mezinárodního uznání a dokončených úkolů, na druhé straně byl rokem povodně, devastace a zkázy. Tento rok byl prvním, kdy nebyly zahájeny práce na nějaké nové expozici a velice vážně jsme přemýšleli o prioritách příštích let. Voda vše obrátila a úvahy o perspektivě dalšího rozvoje Památníku Terezín byly odsunuty až na dobu, kdy bude opět všechno v naprostém pořádku. Postupujme však systematicky.

V uplynulém roce byla po velice komplikované a obtížné přípravě dokončena česká národní expozice v Osvětimi. Paralelně k našemu úsilí probíhaly rovněž přípravy slovenské národní expozice, jejímž gestorem bylo určeno Múzeum Slovenského národného povstania v Banské Bystrici. Slavnostní ceremonie, která se konala 8. května, se zúčastnili nejvyšší představitelé všech tří států. Za Českou republiku se slavnostního aktu zúčastnil předseda vlády Miloš Zeman, který rovněž přednesl hlavní projev. Jeho partnerem na slovenské straně byl místopředseda vlády Pál Csáky. Za Polsko, jako hostitelskou zemi, se vernisáže zúčastnil státní tajemník Tadeusz Iwiński. Tečkou za touto zdařilou akcí byla závěrečná recepce, která se stala jakousi diskusní arénou, hodnotící obě expozice. Jsem skutečně rád, že mohu konstatovat, že kromě jednoho případu jsem se nesetkal já ani moji spolupracovníci s odmítavou nebo výrazně kritickou reakcí. Pro Památník je ale nejdůležitější, že expozice byla vše a zcela jednomyslně přijata bývalými osvětimskými vězni. Podle vyjádření zástupce Mezi-

národního osvětimského výboru Dr. Christopa Heubnera je tato expozice jednou ze tří nejnavštěvovanějších v areálu kmenového tábora.

Tak jako v jiných letech i loni se třetí květnovou nedělí, tj. 19. května, konala Terezínská tryzna, která je připomínkou a uctěním všech obětí, které prošly Malou pevností, židovským ghettem nebo koncentračním táborem v Litoměřicích. Této akce se zúčastnilo velké množství bývalých vězňů i dalších lidí z Terezína, Litoměřic i z dalších míst. Záštitu převzal Pavel Dostál, ministr kultury, a pozvání přijal a hlavní slovo pronesl tehdejší předseda vlády Miloš Zeman, který k účasti na ceremonii pozval i slovenského premiéra Mikuláše Dzurindu. Kromě toho se ceremonie zúčastnilo i mnoho dalších osobností počínaje panem Ivo Mathé, dále přijal účast předseda Poslanecké sněmovny pan Václav Klaus, místopředsedové Ústavního a Nejvyššího soudu pánové Miloš Holeček a Pavel Kučera. Kromě celé řady ministrů se aktu zúčastnili i místopředsedové vlády Pavel Rychetský a Miroslav Grégr. Z dalších osobností musím zmínit ještě Jiřího Šedivého, náčelníka Generálního štábu, Annu Šabatovou, zástupkyni veřejného ochránce práv, a paní Andělu Dvořákovou, předsedkyni ÚV ČSBS, Mons. Karla Havelku, generálního vikáře litoměřického biskupství, a vrchního zemského rabína Karola Efraima Sidona. Jako v jiných letech se ceremonie zúčastnili i zástupci spolupřadatelů, pan Josef Pol, přednosta Okresního úřadu, paní Ružena Čechová, starostka Terezína, a paní Dagmar Lieblová, předsedkyně Terezínské iniciativy. Zvláště milým hostem byla první dáma Spojených států, která se ceremonie zúčastnila v doprovodu velvyslance USA pana Craiga Stapletona a kterou bývalí vězni a další diváci vše uvítali potleskem. (Viz *Terezínská iniciativa* č. 22 – pozn. redakce.)

9. dubna konala se u příležitosti Jom ha'šoa (židovský svátek Den obětí Holocaustu) ceremonie připomínající oběti genocidy spáchané nacisty na evropských Židech. Vzpomínkového aktu se zúčastnil zástupce Velvyslanectví státu Izrael pan Orren Annolik. Tak jako v jiných letech i tentokrát měla podobu čtení jmen vězňů terezínského ghetta. Jména četli zástupci těch, kteří útrapy koncentračních táborů přežili, členové Terezínské iniciativy Líza Miková a Pavel Werner. Závěrečné modlitby přednesl vrchní zemský rabín Karol Efraim Sidon.

Pro Památník a zvláště pro jeho vzdělávací oddělení bylo významné rovněž dokončení rekonstrukce nového objektu, nacházejícího se na Pražské ulici, pro potřeby vzdělávacích aktivit Památníku. Objekt byl uveden do provozu beze všech oficialit a jeho prospěšnost se záhy prokázala nejenom tím, že se rozšířila kapacita ubytování, pracoven lektorů a seminárních prostor, ale již na konci prázdnin se po povodni stal, přestože jeho suterén a přízemí byly zničeny, útočištěm

zaměstnanců, kteří dočasně ztratili střechu nad hlavou. V této době se jednotlivé rodiny vrací opět do svých vysušených domovů a objekt bude možné vrátit jeho původnímu účelu. Doufám, že k tomu dojde brzy a dlouho ho nebude třeba využívat tímto způsobem.

Vysoká úroveň dosažených výsledků v oblasti vzdělávání o holocaustu v Památníku Terezín a jeho partnerských organizacích, Židovském muzeu v Praze a Muzeu rómské kultury v Brně se odrazila i na hodnocení tzv. Připojovacího projektu České republiky, kterou na jednání Stockholmského fóra přednesl zástupce Spojených států Stuart E. Eizenstat. Tehdy konstatoval, že projekt České republiky by měl sloužit jako jistý model a vzor i pro další země. Pozitivní hodnocení vzdělávacích aktivit bylo kladně hodnoceno i v průběhu realizace tohoto projektu a stalo se tak významným argumentem pro to, aby se Česká republika stala první zemí, která rozšířila okruh původních, zakladatelských zemí.

K tomu došlo v loňském roce, kdy předsednické funkce v Task Force vykonávala Francie. 26. června 2002 v 9.30 konalo se v pařížském Centru mezinárodních konferencí (účelové zařízení Ministerstva zahraničních věcí) plenární zasedání, které řídil zástupce Francie, velvyslanec Norbert Engel. Zprávu o pokroku v České republice a zdůvodnění tohoto řádného členství pronesl vedoucí nizozemské delegace, velvyslanec Lex van den Ham. Za Českou republiku pak poděkovala vedoucí české delegace Dr. Helena Dluhošová. Konstatovala, že připravenost České republiky je dána tím, že vzdělávací aktivity jsou dlouhodobě rozvíjeny, nicméně členství v Task Force vytváří podmínky pro jejich daleko intenzivnější rozvoj.

V říjnu loňského roku byla svolána do francouzského Strasbourgu mezinárodní konference, v jejímž rámci se konalo zasedání pléna Task force, vědecké kolokvium a seminář ministrů školství členských zemí. Plénum TF se, kromě celé řady dalších záležitostí, zabývalo i devastací Památníku Terezín, způsobenou srpnovými povodněmi. Rozhodlo o přidělení grantu na restaurování dokumentů a dalších sbírek ve výši 20.000 USD. Udělení tohoto mimořádného grantu je výrazem ocenění práce i výrazem solidarity s Památníkem Terezín v mimořádně obtížné situaci. Jednání ministerského semináře se zúčastnila Petra Buzková, která přislíbila, že napraví dosud existující dluh, a zavede na našich školách 27. leden jako „Den Holocaustu“ a zároveň ze své pozice se zasadí, aby tento den byl prohlášen památným dnem České republiky. Svoji podporu tomuto návrhu přislíbil i předseda Senátu našeho Parlamentu Petr Pithart.

Voda opadla již před půl rokem, a mnoho věcí se za tu dobu změnilo. Během prvních dvou týdnů se podařilo ukli-

dit vybrané prostory, budovy a areály tak, aby bylo možné zpřístupnit část Malé pevnosti, Muzeum ghetta a expozice v Magdeburských kasárnách. To byl nutný předpoklad pro to, aby uzavřením Památníku nevznikaly ještě větší finanční škody, které by se nutně promítly do naší schopnosti restaurovat poškozené sbírky, historické budovy a památné areály a postupně vytvářet podmínky pro obnovu všech aktivit, které musely být dočasně přerušeny.

Řada expozic byla zcela zničena. V areálu Malé pevnosti voda zdevastovala stálou expozici o dějinách Terezína od jeho založení do začátku 2. světové války, stálou expozici o koncentračním táboře v Litoměřicích, který byl založen v roce 1944. Zcela zničena byla i malá stálá expozice „Interniční tábor pro německé obyvatelstvo. Malá pevnost Terezín v letech 1945 – 1948“. V přízemí Muzea ghetta byla poškozena podlaha, samotná instalace však zůstala neporušená, a je tedy součástí nabízeného programu. Podstatně více však byly poškozeny před necelým rokem zpřístupněné expozice v Kolumbáriu a v ústřední márnici bývalého ghetta. Ty bude třeba zcela obnovit. Nezbytným předpokladem je ovšem vysušení těchto prostorů. Zcela zničená je rovněž expozice v prostorách krematoria na Židovském hřbitově. Přestože se voda ještě po každém dešti vrací, je dobrou zprávou, že staticky budova krematoria narušena není. Definitivní jistotu může přinést až posouzení po úplném vysušení budovy. To lze očekávat až během letošního léta.

Tak jak se naštěstí nenaplnily některé naše obavy ze škod, které jsme původně očekávali, tak se naopak postupně objevila poškození, která bezprostředně po opadnutí vody nebyla patrná. Tak tomu bylo s expozicí umístěnou v přízemí Muzea Malé pevnosti, která byla věnována dějinám Policejní věznic pražského gestapa, která v tomto prostoru existovala v letech 1940 – 1945. Vztlínáním se voda z původních asi 50 centimetrů vyšplhala až do výše zhruba jednoho metru. To si vynutilo zrušení expozice a otlučení omítek, aby se zabránilo další devastaci. Podobně nebylo patrné poškození ani v modlitebně, vytvořené ilegálně za války v jednom

pokračování na str. 8

dokončení ze str. 8

domě v nynější Dlouhé ulici. Vzlínající voda zde začala ohrožovat malovanou výzdobu a hebrejské nápisy. Po konzultaci s památkáři byla odstraněna doplněná omítka, která byla nasáklá vodou a následně bude nutné celý prostor znovu restaurovat. Přijatá opatření přinesla rychlé zlepšení situace. S restaurováním nástěnných maleb se začne jakmile to počasí dovolí.

Poškozeny jsou prakticky všechny přízemní místnosti v Malé pevnosti i ve městě. Nepoužitelné jsou všechny přízemní kanceláře v administrativní budově, včetně archivu, knihovny a fotolaboratoře. Nyní již jsou dokončovány opravy omítek a nových podlah. Předpokládám, že během jarních měsíců bude možné postupně obnovit činnost všech odborných oddělení, které jsou v této budově situovány. Podlahy ve všech celách byly rozebrány, po restaurátorském ošetření budou znovu vráceny na původní místo a pouze nenávratně zničená prkna budou nahrazena novými. Ošetřeny budou muset být všechny palandy a další původní vybavení jednotlivých cel. Celkový počet takto postižených prostor se blíží ke třem stům místnostím. Již jenom z tohoto údaje zcela jasně vyplývá, že náprava bude velice dlouhá a finančně náročná.

Velkým problémem bylo poškození všech odborných dílen Památníku, což významně ovlivňovalo možnost řešit nápravu některých škod vlastními silami. Proto také byla jednou z priorit, kromě samotného vysoušení, obnova činnosti těchto pracovišť, oprava strojů a zařízení. Nejdůležitější bylo zprovoznění restaurátorské a konzervátorské dílny, která byla rovněž poškozena povodní. Na tento projekt jsme získali prostředky z německé Spolkové kulturní nadace, takže dnes je již toto pracoviště v provozu.

Významným způsobem byly také poškozeny prostory využívané pro vzdělávací programy. Byla zničena jídelna a poškozena kuchyně v Magdeburuských kasárnách. Tento provoz se podařilo, díky mimořádnému úsilí zaměstnanců Památníku, poměrně rychle obnovit, ale bude ještě třeba obnovit podlahy a nábytek v jídelně. Zničeny byly také kanceláře, ve kterých pracovali dobrovolníci z Německa a Rakouska. Rozsáhlé škody vznikly také v nově rekonstruované ubytovně na Pražské ulici. Přízemí a suterén potřebují zcela nové vybavení, jenom v těchto prostorách bude např. nezbytné vyměnit 29 dveří. Ubytovací kapacity musely být rovněž využity pro ubytování našich zaměstnanců, kteří díky povodním ztratili střechu nad hlavou.

Velká voda však nebyla jenom obrovskou tragédií, působící velké škody, ale přinesla také některé pozitivní věci. Na prvním místě to je vynikající spolupráce s reprezentací města. Kvalita vztahů mezi městem a Památníkem je nebývalá. Velký dík patří terezínským hasičům za jejich obětavost během povodně i po ní. Poděkování patří i hasičům z Mostu, kteří v době, kdy nemohli ještě čerpat vodu ve městě, vyčerpali vodu z Národního hřbitova a následně i z celého pevnostního příkopu Malé pevnosti. Poděkování patří rovněž policistům, kteří ještě před evakuací pomáhali zachraňovat umělecká díla z výstav, nebo našim kolegům

z Muzea východních Čech z Hradce Králové, z litoměřické galerie, z Národního muzea. Poděkovat musím rovněž brigádníkům z Litoměřic, které vedl pan senátor Bárta, z Hronova, které vedla paní starostka, brigádníkům vedeným Michalem Franklem nebo skupině Bejt Simcha, vedené Sylvou Wittmannovou, která v Památníku pracovala dokonce několikrát. Neocenitelnou pomoc nám poskytl pan Ing. Pošvic a další dobrovolníci z Mnichovic. Významná byla pomoc vojáků, kteří v Památníku déle než měsíc vykonávali ty nejtěžší práce a bez nichž by postup prací zdaleka nebyl tak rychlý. Poděkovat musím svým spolupracovníkům, kteří se velice obětavě podíleli na záchranných pracích před velkou vodou i bezprostředně po ní. Velký dík patří i všem, kteří naše úsilí podpořili finančním nebo jiným darem. Jejich seznam je dlouhý a bude zveřejněn později. Je tam mnoho jmen členů Terezínské iniciativy, jsou tam děti z českých i německých škol, kteří mezi sebou vybírali peníze, jsou tam jména dalších jednotlivců i organizací. Kromě díky cítím povinnost říci, že nejen já, ale i všichni pracovníci Památníku Terezín se cítí být zavázáni. Mohu slíbit, že uděláme maximum pro to, aby škody z loňského srpna byly co nejdříve odstraněny.

POVODNĚ A POMOC ČLENŮM (I NEČLENŮM) TI

Jak jsme vás již informovali v minulém čísle našeho časopisu, předsednictvo TI se snažilo zajistit pomoc pro všechny přeživší holocaustu, kteří byli poškozeni povodněmi v srpnu 2002.

K tomu nám byl přislíben mimořádný grant Claims Conference (GF 31-6857-7) v celkové výši 20.000 USD. Povodněmi bylo postiženo osmnáct lidí, z toho dvanáct členů TI. Naším hlavním přáním bylo pomoci těmto lidem co nejdříve. Proto jsme spolupracovali se ŽO v Praze, jejíž pracovníci provedli u postižených místní šetření s přibližným vyčíslením škod na nemovitostech, zařízení bytů včetně osobních věcí a zničených chat.

O rozdělení finančních příspěvků jednali zástupci TI, ŽOP a FŽO. Ve třech případech byl poskytnut finanční příspěvek po 100.000,- Kč (šlo o zničené nemovitosti), v pěti případech příspěvek po 50.000,- Kč (šlo o zničené byty), v sedmi případech (zničené chaty a zvýšené náklady na vytápění bytů v nejvíce postižených oblastech) příspěvek po 10.000,- Kč a ve dvou případech byl poskytnut příspěvek evakuovaným osobám ve výši po 5.000,- Kč.

Celkem jsme tak poskytli všem osmnácti členům TI, ŽOP a FŽO, kteří o pomoc požádali, 900.000,- Kč.

Doufáme, že tyto finanční prostředky pomohly všem postiženým alespoň trochu vynahradit ztráty na majetku a snad jim pomoc Terezínské iniciativy dodala i další sílu a životní elán poprat se s novou zatěžkávací životní zkouškou.

Přejeme všem mnoho zdraví.

Věra Baumová,
sociálně zdravotní komise

INTERNETOVÉ STRÁNKY *www.holocaust.cz* V ROCE 2002

Když jsme v září 2001 pro veřejnost zpřístupnili vzdělávací internetové stránky o holocaustu, mohli jsme se pouze dohadovat o jejich vlivu na veřejnost či o tom, jakou budou mít návštěvnost. Rok 2002 lze proto považovat za první test jejich fungování, efektivity a vlivu. Bez přehánění lze však říci, že statistiky návštěvnosti předstihly naše očekávání.

V roce 2002 rostl počet návštěv ze zhruba 2000 v měsíci lednu na zhruba 6000 v prosinci. Celkem si uživatelé *www.holocaust.cz* během roku 2002 prohlédli zhruba 350 000 jednotlivých textů či obrázků v celkové velikosti 6,5 GB. Zhruba dvě třetiny návštěvníků přicházejí z „českých“ domén, kolem 5 % ze slovenských. Největší zájem pochopitelně byl o hesla jako *Osvětím* či *Adolf Hitler*, velmi navštěvované byly též všechny části dějin holocaustu, včetně přehledu dějin terezínského ghetta. Je také nepochybné, že návštěvníci *www.holocaust.cz* se zajímali o zde uveřejněné vzpomínky pamětníků a dokumenty k dějinám antisemitismu, rasismu a konečného řešení.

Internetové stránky *www.holocaust.cz* jsme během roku pravidelně aktualizovali, pokud možno jednou týdně. Každý týden

jste také zveřejňovali novinky týkající se holocaustu a aktuálního dění, aktualizovali rubriku *Zaznamenali jsme v tisku* (přehled článků v českém tisku, které se týkaly tématu holocaustu, antisemitismu či rasismu). Zároveň jsme se snažili, abychom každý týden na *www.holocaust.cz* uveřejnili alespoň jeden nový text, dokument, vzpomínku či jakýkoli jiný materiál. Díky intenzivní aktualizaci obsahovaly internetové stránky *www.holocaust.cz* na konci roku 2002 zhruba 850 textů a 350 obrázků.

Z dlouhé řady nově zveřejněných materiálů bych rád zmínil několik vzpomínek židovských a romských pamětníků či například množství článků z českého tisku dokumentující omezování práv židovského obyvatelstva a projevy antisemitismu za druhé republiky a po okupaci. Nechali jsme též z němčiny, angličtiny nebo francouzštiny přeložit vybrané dokumenty o nacistickém antisemitismu a rasismu a o průběhu „konečného řešení“.

Za velkou prioritu považujeme, aby internetové stránky *www.holocaust.cz* byly využívány ve vzdělávání, a to jak ze strany studentů, tak i učitelů. Pro ty v sekci *vzdělávání* připravujeme nově příklady vzorových hodin o holocaustu, rasismu, antise-

mitismu, netoleranci či např. stereotypch. V listopadu 2002 jsme *www.holocaust.cz* interaktivním způsobem demonstrovali učitelům účastnících se workshopu o holocaustu v Terezíně. Vzhledem k tomu, že jsme se setkali s pozitivními ohlasy, stane se tato interaktivní prezentace standardní součástí kursů pro učitele, které probíhají několikrát za rok v Praze a v Terezíně.

Po srpnových povodních, které vážně postihly nejvýznamnější památníky „konečného řešení“ v českých zemích, tedy Památník Terezín a Pinkasovu synagogu v Praze, jsme na *www.holocaust.cz* umístili podrobné reportáže doplněné fotografickým materiálem. Tyto texty jsme uveřejnili i v angličtině a němčině a jsme přesvědčeni, že jsme tak pomohli k získávání prostředků pro obě památky, zvláště však pro Památník Terezín. Naše zpráva o povodňových škodách v Terezíně byla převzata na řadě dalších internetových stránek, či např. publikována v posledním čísle *Dachauer Hefte*.

Provozování internetových stránek *www.holocaust.cz* v takovém rozsahu by nebylo možné bez laskavého přispění Domu Anny Frankové v Amsterdamu, z jehož dotace jsme pokryli většinu výdajů. Vzhledem k tomu, že projekt *www.holocaust.cz* byl podstatně rozšířen a do jisté míry profesionalizován, bylo jeho praktické provádění přeneseno na Institut Terezínské iniciativy, který disponuje k jeho provozování lepšími kapacitami.

Michal Frankl

60. VÝROČÍ V HRADCI KRÁLOVÉ

Klub přátel Izraele uspořádal ve středu 18. prosince minulého roku pietní shromáždění při příležitosti 60. výročí transportů židovských obyvatel z východních Čech a Hradce Králové do koncentračních táborů.

Záštitu nad shromážděním převzal hejtman Královéhradeckého kraje ing. Bradík. Slavnostního shromáždění byl přítomen také izraelský velvyslanec s manželkou a zástupci ŽO.

V projevech zaznělo téma transportů z různých úhlů: izraelský velvyslanec pojal téma aktuálně, zástupce města historicky a z všeobecně lidského hlediska. Projev hejtmana na mě zapůsobil nejcitlivěji.

Po projevech následovala kulturní část – verše hebrejských básníků přednesl Filip Richtmoc, herec Klicperova divadla. V hudební části vystoupilo několik umělců, kromě jiných i dcery Zeno Dostála.

Celá akce se konala v aule PF, dříve Obchodní akademie v Hradci Králové, kde nás v prosinci 1942 registrovali a odkud jsme se s našimi ranečky vydali na nádraží.

Šedesát let je dlouhá doba, lidská paměť se různí. V mé je mnoho fragmentů, ale nic souvislého. Není to úkaz stáří, tak je tomu už od samého konce války. V Terezíně si pamatuji, že nás ubytovali na půdě bývalého Blindenheimu – muže, ženy, děti. Na této půdě byly jakési slamníky, při každém došlápnutí se tu vířil prach, všude byla zima. Uličky jsme si dělali tím, že jsme slamníky skládali přes den na sebe, aby bylo možno místností procházet.

Má další vzpomínka se váže na tváře našich blízkých, kteří nás přišli „uvítat“ v našem novém domově a podat informace o tomto městě *Als ob*.

Před deseti lety jsme se na podobném shromáždění také sešli. Kolik nás tehdy bylo a kolik nás je dnes? A tak si uvědomuji, že bude-li se podobné shromáždění konat za deset let, už nebude pamětníků. To jediné, co minulou dobu připomene, je památník na židovském hřbitově se jmény těch, kteří v letech 1939 – 1945 zahynuli.

Snad alespoň ten památník přežije, židovský hřbitov je totiž ve velmi neutěšeném stavu a den ode dne chátrá.

**Miluna Siegllová-Frischmanová,
Hradec Králové**

Vzpomínka na osvobození koncentračního tábora Osvětim

ŽO Praha, zastoupená ing. Jelínkem, a Senát Parlamentu ČR iniciovaly vzpomínkové setkání u příležitosti 58. výročí osvobození Osvětimi. Tento akt se konal dne 27. 1. 2003 v prostorách Senátu za účasti předsedy Senátu Petra Pitharta, ministryně školství Petry Buzkové, předsedy SOPV Oldřicha Stránského, předsedy ŽOP ing. Jelínka a dalších hostů.

Připomenutí tragédie holocaustu se zúčastnili rovněž pánové Holomek a Růžička, zástupci Romů, jejichž tragické osudy byly podobné našim.

Tento den je v některých zemích připomínán jako Den obětí holocaustu a boje proti rasismu.

Organizátoři vzpomínkového setkání se domnívají, že i v ČR by se tento den měl stát Dnem památky obětí nacismu.

U řečnického pultu se vystřídali Petr Pithart, Petra Buzková, Oldřich Stránský a zástupci Romů. Po krátkém programu, který připravily dětské soubory, přednesly dvě žákyně židovského gymnázia text na téma holocaust z literární soutěže Památníku Terezín „Jak spolu žít na této planetě.“ Z tohoto velice dojemného textu bylo dobře patrné, jak veliký význam má finanční podpora, kterou my jako Terezínská iniciativa poskytujeme školám v celé ČR.

Milena Procházková

PENZE ZA PRÁCI V GHETTECH

V roce 2002 vyšel v Německu nový zákon, podle něhož mohou ti, kteří pracovali v ghettech, dostat německou penzi.

O penzi je třeba požádat do 30. června 2003 a bude-li nárok uznán, bude žadateli penze vyplacena zpětně od 1. července 1997. O penzi mohou požádat i nejbližší pozůstalí (manželé, manželky).

Pokud bude žádost doručena do německého penzijního ústavu po 30. červnu 2003, nebude penze vyplacena zpětně, ale jen od doby podání žádosti. Penzi je možno vyplácet z Německa i do zahraničí.

Žadatelé budou muset splnit řadu podmínek, ale je pravděpodobné, že se to bude týkat všech, kterým bylo nejméně 14 let nebo tohoto věku dosáhli v době pobytu v ghettu. Důležitá podmínka také je, aby práci v ghettu žadatelé vykonávali „dobrovolně“, i když jejich pobyt v ghettu byl nucený a na pracovní místo byli leckdy eskortováni ozbrojenou stráží. Jde o pobyt a práci v ghettech, která byla v Německé říši nebo na území patřící k Německé říši.

Žadatel má nárok na penzi jen tehdy, byla-li jeho práce zaplacená. Jako „placení“ bude zřejmě uznána výplata v „ghettogeld“ nebo prostě za „stravu a ubytování“ v ghettu.

Další podmínkou, která může přinášet pro žadatele problém, je skutečnost, že práce, za kterou žadatel požaduje penzi, nebyla

odškodněna jinak (například Německým fondem „Vzpomínka, odpovědnost, budoucnost“). Další podmínkou, která může pro české žadatele přinášet problémy, je, že jejich pobyt v ghettu se neprojevil na výši penzí v ČR.

Obě dvě problematické podmínky bude pravděpodobně možné vysvětlit s pomocí právníků.

Terezínská iniciativa se možností přiznání německých penzí zabývá od září 2002 a jedná v této věci s Bundesverband Information und Beratung der Nationalsozialistischen Verfolgten v Kolíně nad Rýnem (obdoba našeho ČSBS).

Bundesverband... našel advokátní kancelář v Düsseldorfu, která se specializuje na procesy o odškodňování postižených nacistickým režimem.

Terezínská iniciativa a Federace židovských obcí zajistila v Praze renomovanou právní kancelář, která je ochotna německé právní kanceláři pomáhat v argumentaci na základě výkladu českých sociálně právních předpisů.

Palmare jednotlivých žadatelů německé právní kanceláři bude náležet jen tehdy, budou-li nároky na německou penzi žadateli přiznány. Palmare bude zaplacené z přiznané částky a bude realizováno při výplatě doplatku penze od 1. července 1997.

Terezínská iniciativa očekává, že Bundesverband zpracuje instruktážní knížku pro žadatele. Terezínská iniciativa ji dá přeložit do češtiny a spolu s dotazníky, které vypracuje německá advokátní kancelář, je zašle všem členům TI.

Felix Kolmer

Projekt s pamětníky holocaustu

Na začátku byla náhoda a slovo dalo slovo. A tak se mi prostřednictvím mého syna dostala do ruky videokazeta s krátkým, ale velmi zvláštním a zajímavým filmem.

Začíná vyprávěním Pavla Stránského, vyústujícím ve vyvraždění dětí z rodinného tábora v Birkenau. Na to pak navazuje divadlo mladistvých herců s působivou alegorií holocaustu. Autorem tohoto pásma je Maxmilian Weingaertner, který pracuje pro dolnosaskou filmovou společnost IRO-Film e.V., s podtitulem Medienpaedagogischer Arbeitskreis des interkulturellen europ. Jugendfilms. Jde tedy o pedagogicky zaměřené filmy pro mládež.

Když jsem se panu Weingaertnerovi po zhlédnutí filmu telefonicky ohlásila, okamžitě projevil zájem o spolupráci s Terezínskou iniciativou. V současné době připravuje natočení dalšího filmu s použitím vyprávění několika dalších pamětníků a reakcí mladých Němců na kontakt s těmito lidmi.

Jistě již mnozí z nás své paměti natáčeli při různých příležitostech, hlavně pro dokumentační účely, jako např. pro židovské muzeum a Spielbergovu nadaci. V tomto případě by však mělo jít o umělecky zpracovaný, přitom dokumentární projekt, který by měl pronikat do širšího publika. Tak jen doufejme, že se podaří.

Michaela Vidláková

Bazar v Tokiu

V minulém čísle jsme psali o Sachiko Hayashi a její snaze pomoci Tereziňské iniciativě. Nyní nám napsala, jak probíhal dobročinný bazar, který uspořádala v květinářství své dcery na jedné z tokijských ulic...

S pomocí přátel získala nejrůznější věci „...knihy, boty, oděvy, sklenice, keramiku, porcelán, hračky, panenky, mýdla, tužky, ručníky...“ vyjmenovává Sachiko.

S prodejem jí pomáhali kamarádky a žáci ze základní školy v Yokohamě. K dopisu připojila fotografie přátel i prodávaných věcí. A získaných 100.000 jenů pošle jako příspěvek pro práci TI.

Upřímný dík, Sachiko!

dl

BOHEMIA MAGICA

Česká kulturní sezóna ve Francii

V rámci prezentace české kultury ve Francii pořádalo 19. listopadu minulého roku Hudební oddělení Armádního muzea v Paříži celodenní „Dialog o Tereziňě 1941 – 1945.“ Organizační pomoc poskytl Izraelské velvyslanectví a akci byla přítomna kulturní atašé – paní Irit Lillian.

Dopolední program patřil především profesorům historie z pařížské Sorbony. Jean Claude Allain přednášel o expanzi třetí říše, Antoine Marez o Protektorátu Čechy a Morava a Gerard Stieg o ghettu Tereziň. Přednášky doplnilo promítání dokumen-

tárního filmu o založení města Tereziň a dalšího nám známého filmu *Der Führer schenkt den Juden eine Stadt*, který posloužil nacistické propagandě. Dopolední program uzavřela má polemi-ka o nepravdivém obsahu filmu a vzpomínka na hudební a kulturní život v Tereziňě.

Zájem posluchačů byl veliký a četné dotazy přesáhly časový limit dopoledního programu.

Po krátké přestávce uvedl dr. David Bloch, profesor hudební vědy Univerzity v Tel Avivu a ředitel Tereziň Music Memorial Project, film BBC *Hudba v Tereziňě* z roku 1993.

Významnou kulturně politickou událost České kulturní sezóny v Paříži uzavřel pianista Radoslav Kvapil koncertem ze skladeb Antonína Dvořáka a Viktora Ullmanna.

Anna Hanusová, Brno

SÍLA LIDSTVÍ ZA DRÁTY KONCENTRÁKU

Když jsem si v minulém čísle našeho časopisu přečetla článek o Otovi Nesvadbovi, nedalo mi to a také jsem si zavzpomínala na svůj příchod do Mauthausenu. Můj příběh se totiž velice podobá tomu, co popsal Tom Luke, a proto o něm píší.

Přijela jsem do mauthausenského tábora po strastiplné cestě z „aussenlágru Freiberg“ (pobočka koncentračního tábora Flossenbürg) s těžkým komplikovaným zánětem středního ucha koncem dubna 1945. Polský lékař, který mě pozdě večer

uviděl, řekl, že se mám hlásit ráno, jestli se toho rána dožiju. Ale mne to ráno potkalo štěstí. Dostala jsem se do rukou vězněného profesora chirurgie z Brna, pana Dr. Josefa Podlahy, o kterém se právě ve své vzpomínce zmiňuje Tom Luke. Pan profesor mi vysvětlil, že mi provede trepanaci ucha, neboť ta jediná mě zachrání. Při přípravě na operaci si se mnou povídal a ujišťoval mě, že za pár dní budeme osvobozeni a že se vrátím domů. To se také splnilo. Nemusím asi ani připomínat, s jakou vděčností na svého zachránce vzpomínám.

Ale nebyli to jen tito dva vybraní spoluvězňové, Ota Nesvadba a prof. Podlaha, kterým mnohý z nás vděčí za život. Jeden můj známý z Mauthausenu, Jan Vaněk, mi vyprávěl tuto málo známou historku z tzv. „rus-

senlágru“, kde byl pracovníkem nemocničního personálu. („Russenlágr“ v Mauthausenu byl revír-nemocnice.) Cituji: „Asi začátkem dubna 1945 bylo v Mauthausenu nařízeno, aby Židé nedostávali jíst. Tak jsme se vzbouřili, že nebudeme pomáhat vraždit lidi, kterým máme pomáhat. A tak jsme na našem bloku v revíru dali výpověď, v čele s MUDr. Štichem a dalšími kamarády i já. Protože jsme se takto vzbouřili, byli jsme přeloženi. Kdyby to bylo v dřívější době, dopadlo by to s námi hůř.“ (Mauthausen byl osvobozen 5. května.)

Myslím, že je dobré, že ještě tolik let po válce je nám dopřáno připomenout statečnost lidí, kteří nám pomohli a nejsou již mezi námi.

Eva Štichová

Brundibár po 60 letech

Dne 23. září 2003 uplyne 60 let od premiéry Brundibára v Tereziňě. Památník Tereziň připravuje na tento den setkání bývalých účinkujících i publika. A samozřejmě i představení Brundibára. Další podrobnosti přineseme v příštím čísle našeho časopisu.

dl

STIPENDIUM RAPHAELA SOMMERA

Na podzim 2001, po ukončení úspěšného turné po Izraeli, náhle zemřel violoncellista Raphael Sommer. Terezínské děti ho znaly ještě pod jeho původním rodným jménem Štěpán Štěpka. Narodil se v Praze v roce 1937. Živý, věčně neposedný kluk s velkým hudebním nadáním, který už od čtyř let hrál na klavír klasickou hudbu. Do Terezína byla rodina deportována v červnu 1943. Otec zahynul v Dachau. Štěpka přežil v Terezíně společně se svou matkou, klavírní virtuoskou Alicí Sommerovou – Herzovou, která dosud, téměř stoletá, žije v Londýně.

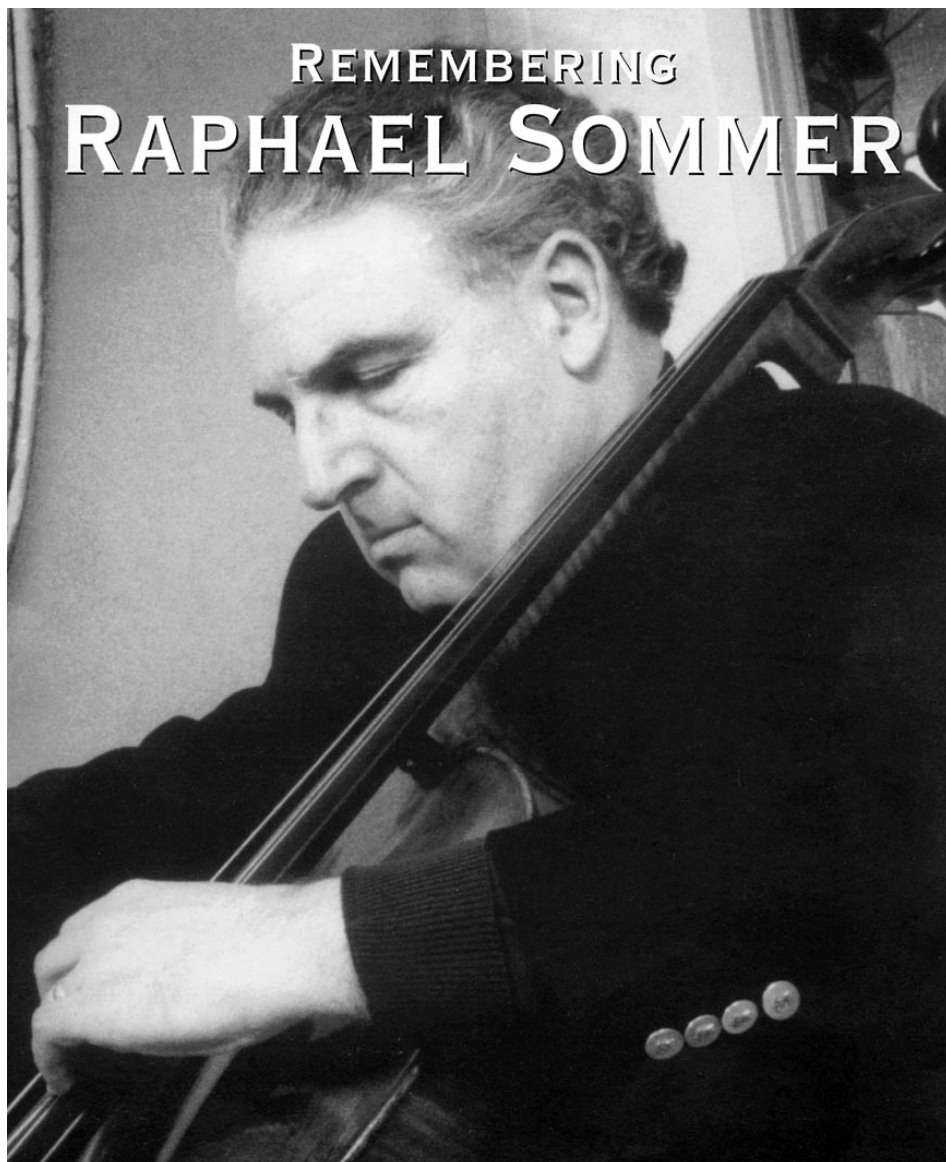
Teprve po válce přešel z klavíru na violoncello. Studoval nejprve u profesora Sádla, po vystěhování do Izraele na Rubinově akademii v Jeruzalémě a poté i na Pařížské konzervatoři. Koncertoval v mnoha zemích a získal si mezinárodní reputaci. Kromě koncertní činnosti se věnoval i činnosti pedagogické, od roku 1967 na Královské hudební koleji v Manchesteru a od roku 1989 na Hudební a divadelní škole v Londýně. Po roce 1989 koncertoval v Praze v rámci Dnů židovské kultury.

Jeho žena Genevieve Sommerová po jeho smrti založila na jeho památku studijní stipendium vždy pro jednoho nadaného violoncellistu z Anglie, Francie nebo Izraele (tj. ze zemí, kde nejvíce působil) a pořádá, sama rovněž cellistka, s jeho bývalými přáteli a kolegy pamětní koncerty.

Michaela Vidláková

KNÍŽKA NA JEDEN VEČER

Je to tak. Knížka, o které vám chci povědět, je útlá, ale bohatá svým obsahem. Vezmete ji, začnete číst a neodložíte ji, dokud nedočtete poslední stránku. Zaujme vás nejen svým způsobem podání, ale i mravním nábojem a krásnou češtinou. Je to společné dílo bratří Fischlů, z nichž starší Viktor Fischl prožil válečné období v exilu ve Velké Británii a mladší Pavel Fischl jako vězeň v nacistických koncentračních táborech. Oba jsou skvělí vypravěči. Užívají jazyk, s jakým se dnes v literatuře setkáte už jen zřídka. Posudte sami: „Musel jsem projít procedurou, která čekala každého navrátilce. Nalézt byt a shledat nejnmutnější, co zůstalo u přátel a známých, pít se důkladně, ale marně

po rodině, znovu navázat staré styky, pokud z nich zůstaly aspoň třásničky, zjistit, co všechno se stalo za mé nepřítomnosti, co jsem zmeškal a o čem jsem přece musel vědět, měl-li jsem aspoň trochu porozumět tomu, co se teď dělo kolem mne.“

A to nejdůležitější nakonec, abyste si knížku mohli obstarat a začíst se. Titul knihy zní „Trojpvídko o dluzích“ a její první vydání vyšlo v roce 2002 v nakladatelství Garamond v Praze.

Eva Štichová

VERFEMTE MUSIK *Schwerin 2. – 6. 10. 2002*

Dny zakázané hudby svým významem překročily hranice spolkové země Pomořansko – Meklenbursko. Koncerty, výstavy a přednášky s vysokou návštěvností – připravené a interpretované osobnostmi mezinárodního významu včetně bývalých

terezínských vězňů – nabízely poučení z historie holocaustu a hluboké zážitky z hudby pronásledovaných skladatelů. Celý projekt byl podporován zemskou vládou, německými institucemi, Památníkem Terezín, Terezin Music Memorial Project a mezinárodní organizací Jeunesses Musicales.

Z rozmanitého programu, o kterém pravidelně informovala německá televize a rozhlas, zaujala výstava „Theresienstadt Konvolut“ z tvorby terezínských malířů a doplněná dokumenty o Viktoru Ullmannovi. 54 kreseb ukrytých v knihovně ghetta a dvě stejné alba prominentů našla a ukryla na bezpečném místě v květnu 1945 Kathe Starke, která přijela do Terezína posledním transportem z Hamburku v roce 1943. Kniha obsahuje registrační karty s osobními daty osobností evropsko-židovské kultury, která byla v koncentračních táborech záměrně ničena.

Hudební vědec dr. David Bloch z Izraele na úvod koncertu z klavírních

pokračování na str. 13

skladeb terezínských skladatelů hovořil o hudbě v Terezíně. Skvělým interpretem skladeb G. Kleina, Z. Schula, P. Haase a V. Ullmanna byl Alan Sternfield, profesor Jeruzalémské akademie pro hudbu.

Dr. Thomas Mandl nabídl širší pohled na problém holocaustu přednáškou „Terezín – výzva – historie – psychologie“.

Významnou událostí byl Večer čtení z vybraných částí Terezínského deníku Helgy Kinsky-Pollakové. V upravené podobě s hudbou a zpěvy od Hannelore Wonschik střídavě četla sama autorka a herci Schwerinského divadla. Silným dojmem zapůsobilo přečtení dopisu, který Helga před 67 lety poslala otci z karantény po návratu do Terezína v dubnu 1945. Dlouhé ticho a osobní poděkování autorce znamenaly více než bouřlivé ovace.

Dr. Gottfried Wagner, pravnuk Richarda Wagnera, operní režisér a spisovatel, ve své přednášce „Kreativita, světové dějiny a židovská identita“ hovořil o významu skladatele Kurta Weilla pro hudební divadlo 20. století. Dr. Wagner založil skupinu Dialogu mezi potomky obětí holocaustu a nacismu, je častým přednášejícím hostem v Izraeli a spolupracuje s Bejt Terezín. Odvážil se veřejně hovořit o nacistickém smýšlení R. Wagnera a přátelství své rodiny s Adolfem Hitlerem. Ztratil tím možnost převzít po svém otci vedení Wagnerovského festivalu v Beyrouthu a podíl na rodinném majetku.

Dr. Barbara Zeisl-Schoenberg nás seznámila s osudy rakouských emigrantů v Los Angeles v letech 1933-1950.

Koncert písní Erica Zeisla s interprety Christfriedem Bierbachem a pianistkou Frederike Haufe byl příjemným objevem.

Kromě akcí, o kterých jsem se zmínila, probíhaly souběžně další. Např. druhá Národní soutěž v interpretaci zakázaných skladeb v oboru zpěv, housle, klavír a dechové nástroje. Potěšující byl zájem studentů hudebních akademií i nositelů mezinárodních cen o skladby a těžkou dobu, ve které byly vytvořeny. Tato skutečnost dává naději v lepší a tolerantnější nové generace mladých hudebníků. Čtvrté mezinárodní mistrovské kurzy, vedené osobnostmi jako Edith Kraus, Emilie Berensen a Alan Sternfield z Izraele, přilákaly mladé studenty z Čech, Německa, Polska, Izraele a Dánska. S nadšením a úctou byla přivítána Edith Kraus (nar. 1913), která zavítala do Německa poprvé po skončení války. Už v Terezíně, kam přišla v roce 1942, zaujala svými vynikajícími klavírními koncerty. Byla zasvěcenou a většinou také první interpretkou klavírních skladeb komponovaných v Terezíně.

Na snímku zleva: Edith Kraus, Gottfried Wagner, Barbara Zeisl-Schoenberg a Anna Hanusová

Po válce se zaměřila na propagaci skladeb terezínských skladatelů a předávání interpretačních zkušeností. Příkladem jsou její nahrávky na CD.

Poděkování a uznání patří zejména řediteli konzervatoře Volkeru Ahmelsovi

a všem, kteří se zasloužili o přátelskou atmosféru a dokonalou organizaci. Díky *Schwerinu* bude dříve zakázaná hudba dále žít, připomínat společnou, byť tíživou minulost, a přispívat ke kulturnímu i morálnímu povznesení. **Anna Hanusová**

CHLAPEC

SNÍCÍ ZA HRADBAMI GHETTA O VESMÍRU

*Izraelský astronaut si vzal na cestu do kosmu fantastní kresbu
Petra Ginze (1928-1944)*

Podle norimberských zákonů byli Ota a Marie Ginzovi, bydlící ve Stárkově ulici u pražského Denisova nádraží, tzv. „smíšené“ manželství. Jejich děti Petr a Eva a nakonec Ota sám byli proto odvlékáni do Terezína postupně. Jako první musel po dovršení svých čtrnácti let nastoupit do transportu v říjnu 1942 Petr. Řekl tehdy: „Neplač, maminko, neboj se o mne, já se ti vrátím.“

Před Terezínem byl Petr jako všichni kluci, ale přece i jiný. Vášnivý čtenář, okouzlený vědecko-fantastickými vizemi Julese Verna. Už tenkrát si psal a ilustroval malé povídky i dva dobrodružné romány, které nazval *Dobyvatelé* a *Návštěva z pravěku*. Tato raná dílka již přesahují rámec jen dětského vnímání světa v určité aktualizaci i věcnosti nadsázky, v zájmu o výtvarné techniky. Když bylo židovským dětem v roce 1941 zakázáno chodit do školy, odcházel Petr často z domova na dlouhé procházky. Někdy přitom skrýval aktovkou potupnou žlutou hvězdu. Nejraději se toulal jako osamocený snivec Šárkou. Pomáhal lidem zařazeným do transportu nosit zavazadla, naučil se čistit a opravovat psací stroje pro Židovskou obec.

V Terezíně se Petr dostal na „Jedničku“ v L 417. Z podnětu Valtra Eisingera tam právě vznikala chlapecká samospráva. Petr k ní přispěl založením ilegálního časopisu *Vedem*. Ten pak vycházel týdně, v jediném exempláři, od prosince 1942 do konce července 1944. Stal se záhy populární, hlavně mezi osobnostmi terezínské vězeňské kultury. Pravidelného pátečního předčítání *Vedem* se zúčastňovali Josef Taussig, Bruno Zwicker, Josef Stiassny, ale přicházeli i Gustav Schorsch, Hans

G. Adler, Karel Poláček, Nora Fried – prostor u kamen „domova“ 1 byl obvykle zaplněn stojícími hosty. Zajímali se o mladé autory, přiváděl je však i pocit, že budou na chvíli u nečekaného a naléhavého duchovního zdroje, v lágru tak vzácného. Velký astrolog, jímž je osud, tady sestavil příznivou konstelaci hvězd, umožnil setkání talentů, které se na stránkách Vedem, bohužel zpravidla naposledy, probudily a zazářily. Za všechny stačí připomenout verše čtrnáctiletého básníka Hanuše Hachenburga. Nadto je Vedem mnohdy jediným autentickým svědectvím o událostech v ghettu. Všechny jeho 800 stran se zázrakem zachovaly, jsou uloženy v Památníku Terezín.

Petr Ginz tedy dokázal zredigovat náročné a žánrově vyvážené noviny. Jeho vlastní početné příspěvky zahrnují zpravodajství, reportáže, úvahy, verše, ale také romantické příběhy, seriály i kresby, akvarely či linoryty, a to jak ilustrační či dokumentární pova-

Petr Ginz, pravděpodobně v roce 1940 v Praze

hy, tak i zcela volné imaginace. Zrcadlil se v nich dvě nedílné složky Ginzovy osobnosti: racionální tvář redaktora a komentátora i snivá duše chlapce, toužící uniknout z terezínského lágru do zvoucňho tajuplného světa.

Práce na Vedem byla opravdu nekonečná, ale Petr neztrácel odvahu ani humor. Opatřoval si navíc ve vězeňské knihovně podklady ke studiu dějepisu, zeměpisu, sociologie, angličtiny, stenografie a litografie, vytvářel akvarely a kresby z terezínského prostředí, učil se kreslit u vynikající rakouské výtvarnice Friedl Dicker-Brandeisové. Fantaskní pohled z měsíce na naši planetu Zemi vznikl možná ještě v Praze před Petrovou deportací do ghettu. První izraelský astronaut Ilan Ramon se rozhodl vzít tuto kresbu, která je vystavena v souboru 120 Petrových prací v izraelském Památníku Jad Vašem, na cestu do vesmíru.

Až se tají dech, jak ještě dnes, po šedesáti letech, působí kresba současným výtvarným výrazem, ozvláštněným jakoby surrealistickým, magickým přízvukem. Výčnělky měsíčního povrchu jsou – podle autorovy snad naivní, ale jímavé představy – zformovány zemskou gravitací. Trochu připomínají organické tvary, jakési ruce, které se vztahují k daleké Zemi, zdá se, že s prosbou, nebo výstrahou? Tato kresba obráží nejen verneovskou fantazii, ale i Petrovu duši.

Třeba někdo namítne, že bychom neměli do tvůrčích pokusů čtrnáctiletého chlapce vkládat filozofický podtext. Ale vždyť už dvanáctiletý Petr například ve svém verneovském románu „Návštěva z pravěku“ líčí skupinu lidí, vytvářejících obrovského ještěra, jehož pomocí chtějí ovládnout Afriku. Obluda neodbytně připomíná Hitlera. Nebo zase protagonista Petrovy romantické povídky „Bláznivý August“, zveřejněné ve Vedem, je námorník, považovaný za blázna. Jen mladý plavčík Petr mu věří. Život je v povídce připodobněn světlu svíčky, o něž si pošetilí komáři pálí křídla. Text končí větami: „Oproštění.“ šeptal August. Napřímil ruku a vrhl svítící plamen sirky do bedny prachu.

A místnost se rozsvítila nesmírným jasem a v ohni výbuchu užířel Petr zásvit Velkého splnutí.

28. září 1944 byl Petr Ginz odvezen z Terezína do Birkenau, kde byl zavražděn v plynové komoře. Jeho rodiče i sestra Eva se po válce usadili v Izraeli. Kosmický let s Petrovou kresbou byl odstartován 16. ledna 2003 z mysu Canaveral na Floridě. Raketoplán Columbia se 2 ženami a 5 muži na palubě po 16 dnech – 1. února 2003 – krátce před přistáním havaroval. Jeho posádka zahynula.

Tato tragédie vnesla hluboký smutek do Spojených států amerických, Izraele a celého světa.

Jiří Kotouč

První izraelský kosmonaut plk. Ilan Ramon

Petr Ginz: Pohled z Měsíce na planetu Zemi, kolem roku 1942, kresba tužkou, tuší, štětcem, 14,5 x 21 cm

OSUD JEDNÉ ŽIDOVSKÉ RODINY v několika datech a fotografiích a jedné dopisnici

Anna Pernerová, roz. Schulzová, nar. 21. 3. 1887.

1943 zatčena, vězněna v Praze, v Terezíně na Malé pevnosti a v Osvětimi, kde 27. 11. 1943 zahynula.

Ing. Walter Perner, nar. 21. 7. 1885.

1943 zatčen, vězněn v Praze, v Terezíně na Malé pevnosti a v Osvětimi, kde 19. 8. 1943 zahynul.

Kamila Pernerová, nar. 20. 5. 1926.

Do Terezína transportem De 15. 7. 1943,

Do Osvětimi transportem Er 16. 10. 1944 – zahynula.

Pavel Perner, nar. 19. 4. 1923.

Do Terezína transportem De 15. 7. 1943,

Do Osvětimi transportem Er 16. 10. 1944 – zahynul.

Anna Schulzová asi devatenáctiletá

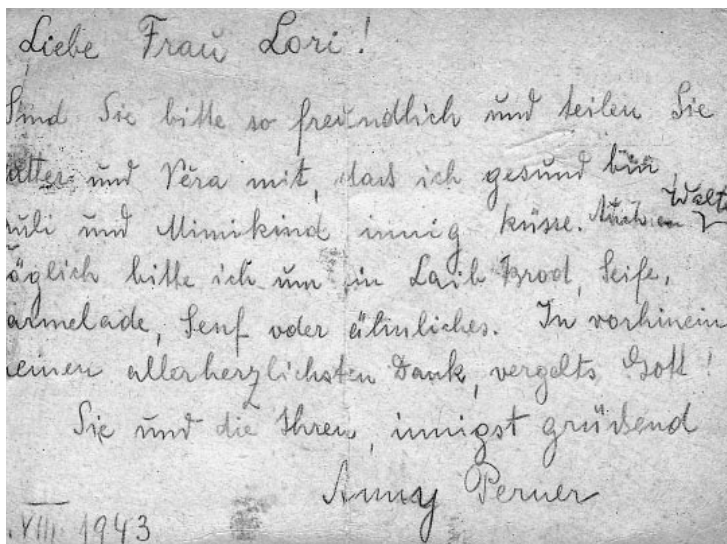

S dětmi Pavlem a Kamilou (asi polovina 30. let)

Dopisnice z Malé pevnosti – poslední známka života

Sňatek s ing. Waltrem Pernerem

Milá paní Lori!

Budte tak laskavá a vyřídte matce a Věře, že jsem zdráva. Pavlíčka a Mimušku vroucně líbám. Také za Waltra, je-li to možné, prosím o bochník chleba, mýdlo, marmeládu, hořčici nebo něco podobného. Předem můj nejsrdečnější dík, Bůh Vám zaplatí!

11. VIII. 1943

SETKÁNÍ S PŘÍTELKYNÍ Z DĚTSTVÍ

Až po půlnoci, po návratu domů, zapínám telefonní známek. Mezi několika známými hlasy se ozývá také jeden neznámý – ženský hlas, čistý a jasný: „Evo, tady je tvá spolužačka a kamarádka z dětství – Alena. Po válce mi řekli, že z vaší rodiny nikdo nepřežil. Teď jsem ale v terezínské knihovně objevila tvou knížku a hned jsem tě z ní poznala. A tvoje telefonní číslo mi našel vnuk. To moje je... Zavolám tě znova.“

S telefonem v ruce usedám do křesla a před očima mi tancuje malý kulatý obličej, rovné krátké kaštanové vlasy, hnědé všímavé a zkoumavé oči. A taky krajíce chleba s husím sádlem. Mám hroznou chuť zavolat zpět, ale je přece půlnoc. Ostatně uplynulo tolik let, že těch několik hodin už mohu počkat.

Konečně je tu nový den a já hned ráno volám.

„... Aleno, jsi to opravdu ty?“

„Evo,“ ozve se ze sluchátka, „nemáš cestu do Terezína? Já totiž bydlím v Bohušovicích.“

... To snad není možné! Zrovna Terezín!

Slyším, jak Alena se dohaduje se členy své rodiny, a dovídám se, že ji mohou přivést do Prahy. Tedy hned zítra? Ano, ve tři u mne. Tak jednoduše, tak prostě se navázalo to, co před šedesáti lety bylo násilně přetrženo.

Druhého dne odpoledne Alena přichází a já hned cítím, že pou- to našeho přátelství nezmizelo, že trvá. Se šálky kávy sedíme naproti sobě, oči se nám lesknou, ale usmíváme se.

„Aleno, povídej, na co se pamatuješ? Jaké to bylo tenkrát u nás?“

„Krásně bylo u vás. Vzpomínám na zasklenou terasu, kde jste v létě obědvali. Na stole stával džbán s vodou a to se mi hrozně líbilo. U nás doma se šlo prostě se sklenicí k vodovodu.“

Hltám její slova, neboť pro mne mají větší význam než jen jako vzpomínky, potvrzují mi „něco“, to určité malé „něco“, které mě neustále provází.

„Tvoje maminka,“ pokračuje Alena, „nám tenké krajíce chleba mazala sádlem a já pak doma říkala mojí mamince, ty mi dááš dycky takovej hipanec, to paní Levitová krájí tenký krajíčky a namaže je tlustě, a u nás je to obráceně! – Taky jsem měla

hrozně ráda tvýho tátu. Byl takový fešák, a na ten výbuch v laboratoři si taky pamatuju.“

Tak Alena potvrzuje moje vzpomínky, o kterých celá léta pochybuji, zda nejsou jen výplodem mé dětské fantazie.

„A ten altánek v zahradě, obrostlý růžemi, tam jsme si v létě užíly, měly jsme tam panenky. A někdy jsme dostaly i zmrzlinu. Ti lidé, co tam bydlí teď, postavili na tom místě garáž.“

Ano, také jsem to před časem viděla, když jsem šla tou ulicí kolem našeho dávno ztraceného domu. Ale vždyť je to jedno, myslím si, z mého života přece odešlo tolik věcí, nejen onen altánek. Druhou myšlenku říkám nahlas: „Víš, ať je tam, co chce, pro nás zůstane altánek altánkem. Jejich garáž není naše věc. Ani náš život.“

Alena po chvíli vypráví dál: „Jednou pozvala tvoje maminka moji maminku na návštěvu, bylo to krátce poté, co se narodil můj bratr, maminka ho k vám přivezla v kočárku.“ Ano, také si na tu návštěvu pamatuji a myslím, že jsem Aleně bratříčka záviděla. Ale dnes jsem ráda, že jsem žádného neměla, jeho život by byl skončil v Osvětimi.

„V koutě zahrady stálo pět jehličnatých stromů a to byl náš les,“ pokračuje Alena. „Byl pro nás hluboký a tajemný, tvoje maminka nám dala odložené šaty ze své krásné garderoby a my jsme se převlékaly za lesní víly.“ Alena se na chvíli odmlčí, dívá se stranou, a pak dopoví: „Až jedno odpoledne, když jsem k vám přišla, se u vás balilo, ve vile byli nějací cizí muži, hrát jsme si nemohly, tak jsem šla domů. A když jsem přišla za pár dní, byla brána do zahrady zamčená a dveře přelepené hnědou páskou. Nechácala jsem, kam jste se poděli. Rodiče mi řekli, že jste se přestěhovali. Nějaký čas se mi po vás moc stýskalo. Po válce jsem se byla několikrát podívat, jestli nejste zpátky, jestli na stole zase nestojí džbán s vodou. Pak jsme se ze Strašnic odstěhovali do Děčína.“

... Jaká další náhoda! Já jsem se v Děčíně narodila!

Takže pražské Strašnice, Terezín, Děčín – v těchto místech se naše životy zvláštním způsobem protnulý. Od našeho posledního setkání uplynulo více než šedesát let, a teď, v tomto deštivém odpoledni, jsme jako by vzkřísily ty dávné slasti i strasti, tu hořkosladkou vůni dávných let.

Eva Erbenová

Podaná ruka jako morální vítězství?

Jako vždy mne náš časopis velmi zaujal a děkuji za jeho posílání. Do novin nebo do časopisu píšu velmi zřídka, ale článek Pavla Stránského (*Terezínská iniciativa* č. 23, str. 6 a 7 – pozn. redakce) mám stále na mysli a nutí mě k reakci.

Nejen já sám, ale i řada mých známých, s nimiž jsme o tom mluvili, byli zděšeni, že podání ruky esesákovi považuje autor za morální vítězství. Je si pan Stránský vědom toho, že ruka esesáka byla plná naší krve? Nebyl si mladý esesák koncem války vědom, co je SS? Do této organizace jistě vstupoval dobrovolně. A jak ví p. Stránský zda tam sloužil pár dnů či měsíců? Mohl bych psát víc, ale nechci se rozčilovat.

Frank H. Schiller, Los Angeles, California

Poděkování

Ačkoliv nejsem členem Terezínské iniciativy (jsem členem ŽO Olomouc), rád bych prostřednictvím vašeho časopisu poděkoval členům ŽO Olomouc, především paní Šťastné, paní Smékalové, panu Deutschovi a MUDr. Paučkovvi za nevšední a neobyčejnou pomoc. Svým zájmem se snaží zmírnit mé utrpení a zdravotní postižení. Děkuji za laskavost, soucitění a lidskost.

V minulém roce jsem onemocněl závažnou chorobou, která mi výrazně omezuje chůzi i pohyb rukou. Byl jsem hospitalizován na neurologické klinice FN v Olomouci a v nejbližší době mám jít na vyšetření s možnou hospitalizací na neurologické klinice FN v Motole.

Oldřich Malina, Mohelnice

TAKY NAKONEC PODANÁ RUKA

Stalo se na sklonku minulého roku v německém městě Kempen, kam mě pozvala místní univerzita. Měla jsem tam přednášet nejen studentům, ale i dospělým o holocaustu a jeho vlivu na současnost. Velkou aulu naplnilo asi 250 posluchačů. Někteří stáli vzadu za poslední řadou a s velkým zájmem poslouchali. Četla jsem úryvky z několika kapitol ze své knihy „*Klid je síla, řek' tatínek*“ (knihy je přeložená do němčiny „*In der Ruhe liegt die Kraft, sagte mein Vater*“). Jde o líčení mých čtyř let strávených v pěti vyhlazovacích táborech. Bylo mi tehdy devatenáct.

Po čtení, které vzbudilo mezi posluchači velký zájem, následovala ještě hodina otázek posluchačů a mých odpovědí.

Když jsem skončila, posluchači odešli a sál se vyprázdnil, chystala jsem se už k odchodu, jen jsem si ještě u stolku rovnala papíry. Vtom vstoupil do místnosti muž, u dveří požádal pořadatele, jestli by se mnou ještě mohl chvíli mluvit. Že je to pro něj nesmírně důležité.

Přede mnou stál muž, Němec, asi tak kolem šestapadesáti. Byl menší postavy, měl tmavé, dost husté a nakrátko ostříhané vlasy, velké šedivé oči, v nichž se zračila nejistota a jakási naléhavá nutnost.

Představil se: „Já jsem Martin Borman.“

Trochu ve mně hrklo, jako by se přede mnou objevil někdo ze záhrobí. „TEN to přece nemůže být!“, prolétlo mi hlavou. „Snad jeho syn?“

Četl mé myšlenky a rychle dodal: „Nejsem s Martinem Bormanem nijak příbuzný,“ aby odstranil pochyby a snad i mou nedůvěru. „Byl bych vám velmi vděčný,“ pokračoval, „kdybych se vás směl na něco zeptat.“

„Prosím, beze všeho,“ snažila jsem se o vlídnou odpověď a v duchu se ujišťovala, že mi dnes v Německu nehrozí žádné nebezpečí.

Místo otázky sáhl do kapsy a vydal malou, trochu pomačkanou fotografii a položil ji přede mnou na stůl. Byla na ní mladá žena, asi pětadvacete-

tiletá blondýna, tvrdé rysy, úzké sevřené rty a přísný výraz v obličejí.

„To je má matka. Byla SS dozorkyně v ženském lágru v Bergen-Belsenu.“

Promítl se mi v duchu obrázkem z února 1945, kdy jsme tam přišly.

„Viděla jste ji tam? Pamatujete se na ni? Mohla byste mi o ní něco říci?“

Díval se na mě jako ztracené dítě a jeho oči prosily o pomoc. Fotografie mi nic neřkala. Nikoho mi nepřipomínala.

„Bohužel vám k tomu nemohu nic říci. V lágru bylo hodně dozorkyň,“ a v duchu jsem je viděla, jak mají zastrčený bič v holínkách. „Vyhýbala jsem se jim a držela se pokud možno v pozadí a nikdy jsem se s žádnou nestřetla. Jenom jednou, to mě vytáhla z řady. Byla to vedoucí SS – dozorkyně Irma Graese, kterou po válce, po norimberském procesu, odsoudili k trestu smrti. Ale tahle to není. Je mi líto, ale nemohu vám nijak pomoci.“

Díval se na mne jako někdo, kdo ztratil poslední naději.

„Proč to vlastně chcete vědět?“

Přešel si rukou obličej, v očích záhadu i beznaděj, a pokračoval:

„Dozvěděl jsem se to, až když mi bylo padesát, od jedné neznámé paní, krátce před její smrtí. Řekla mi:

„Jestlipak víš, že tvůj otec nebyl tvůj otec a tvá matka byla esesačka v Bergen-Belsenu?“

Úpěnlivě se na mne podíval a dodal: „Pro mě to byl obrovský šok, ze kterého se dosud nemohu probrat.“

„Mluvila někdy vaše matka o své minulosti?“

„Ne, nikdy. Ani slovem se celá léta o ničem nezmínila. Ke konci války, když Angličané obsadili Bergen-Belsen, 15. dubna 1945, byla v sedmém měsíci. Vzhledem k jejímu pokročilému stupni těhotenství ji Angličané propustili. Narodil jsem se pak v červnu 1945.“

Takhle to určitě nebylo, přemítala jsem v duchu. Vím, že podle anglických válečných dokumentů polovina dozorců a dozorkyň, bylo jich tam asi 500, z lágru utekli. Nikdo už je pak nikdy neidentifikoval a ztratili se v poválečném zmatku. Celý život, až do svého konce, museli svou minulost tajit.

„Jak se k vám vaše matka jako k dítěti chovala?“

„Byla velmi přísná a zamklá. Jen si pamatuji, že často ze spaní křičela. Ptal jsem se babičky – její matky – proč křičí. Řekla mi: „To víš, byla válka, házeli na nás bomby a bála se. Tak se jí to vrací.“

Dnes ovšem Martin Borman ví, že se jí v noci musely vracet jiné obrázky, na které musela přiklopit železnou poklici. Obrázky nezmizely. Umřela poměrně mladá na rakovinu.

Díval se na mne a zeptal se:

„Vadí vám, že se s vámi o tom bavím?“

„Ne, vůbec ne. Naopak. Velmi mne to zajímá. My totiž o této skupině lidí víme málo. Skoro nic. Jak se k takové službě dostali? Dobrovolně? Byli donuceni? Z hmotných důvodů? Z národnostního přesvědčení? Ale hlavně – co je udržovalo tak dlouho v krutosti. Měsíc po měsíci, rok za rokem. Co je posilovalo? Co si při tom mysleli? A po válce? Jak se se svými činy v duchu vyrovnali? Zapomněli na ně a žili spokojeně dál? Nebo je strašilo svědomí? Přiznali by se ke svým činům alespoň na smrtelné posteli a uzavřeli s Bohem mír? Nebo si svá tajemství vzali sebou do hrobu?“

Nevěděl. Také se to už asi nikdy nedozví.

Najednou jsem nás dva, jak jsme tak stáli proti sobě na pódiu v liduprázdném ztemnělém sále, viděla jakoby zvenku. Jako filmový záběr. Ztělesňujeme dva symboly minulé doby, která sice uplynula, ale je stále v nás a s námi. Přede mnou stál Martin Borman, příslušník německé nadřazené rasy, která chtěla ovládat svět – nešťastný a zlomený člověk. I když sám nevinný, stal se obětí nacismu a jeho život je Hitlerem poznamenaný.

Proti němu stojím já, příslušnice podřadné rasy určené k zániku – a dnes zdravá, veselá – životem požehnaný vítěz.

Že by boží mlýny?

☆☆☆

Rozloučili jsme se. Podala jsem mu ruku a řekla mu, aby po minulosti své matky raději nepátral.

Zdena Fantlová, Londýn

Informace – Vzkazy – Výzvy – Prošby

Do 30. března 2003 je možno podat žádost o odškodnění pro ty, kteří byli za války pronásledováni z rasových důvodů nacistickými okupanty a měli trvalý pobyt na území Belgie nebo přišli o majetek na území Belgie nebo byli nuceni toto území opustit.

Veškeré informace je možno dostat na adrese:

The Indemnification Commission Secretariat
rue de la Loi 16
1000 Brusel
Belgium

Případně též na adrese: www.premier.fgov.be

Hlediska, z nichž my, etnologové a historici, posuzujeme určitou dobu, jsou rozmanitá. Dnes však klademe velký důraz na poznání individuálního prožitku minulosti. Domníváme se, že pouze spojení „velkých dějin a jejich osobní reflexe“ dává nahlédnout do atmosféry prošlých historických epoch. V současnosti mapujeme v rámci projektu Univerzity Karlovy v Praze, Fakulty humanitních studií a Židovského muzea v Praze téma soužití Čechů, Němců a Židů za první republiky a v poválečném období. V popředí našeho zájmu stojí otázky soužití většiny a menšin, oboustranné vyrovnávání se s jinakostí, hledání, ztracení a znovunalézání vlastní identity. Přejí bychom si nalézt lidi, kteří budou ochotni – při zaručení anonymity, budou-li si to přát, – archiv našich vzpomínek rozšířit. Každé svědectví budeme cenit jako jedinečný zdroj poznání. Pokud jste ochotni s námi zavzpomínat na ovzduší první republiky, případně období po druhé světové válce, prosím, abyste poskytli kontakt na Vás na adresu:

PhDr. Blanka Soukupová, CSc.

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, U Kříže 10, 158 00 Praha 5 – Jinonice

Židovské muzeum v Praze se obrací k pamětníkům

Vážení pamětníci, před časem jste poskytli ŽMP cenné svědectví o Vašem životním osudu v období druhé světové války. Nyní se na Vás znovu obracíme. Tentokrát se zaměřujeme na záchranu věcné dokumentace, zajímají nás zejména fotografie (portrétní, rodinné, školní, fotografie židovských obchodů, firem, továren atd.), doklady korespondence z koncentračních a pracovních táborů, deníky a jiné upomínkové předměty (památníky z předválečné i válečné doby, ruční práce z táborů, kresby aj.).

Pokud nám můžete podobný materiál darovat, popřípadě zapůjčit, zavolejte laskavě na tel. č. 221 711 525 (Mgr. Kořínková, oddělení holocaustu) nebo napište na adresu: Židovské muzeum Praha, U staré školy 1, 110 01 Praha 1.

Zástupce muzea je připraven Vás navštívit, protože pro naši práci je důležitá Vaše pomoc při identifikaci tváří na fotografiích. Budeme si velice vážit Vaší případné spolupráce. V této souvislosti si uvědomujeme, že je mezi Vámi ještě mnoho pražských i mimopražských pamětníků, kteří dosud neumožnili pracovníkům ŽMP, aby Vaše vzpomínky zaznamenali. Jsme si vědomi, že je to v mnoha případech bolestný návrat do minulosti, kterou už si nechcete připomínat. Uvědomte si však, že Vaše svědectví, spolu s obdobnými výpověďmi, pomůže k přesnější dokumentaci osudu židů z bývalého Československa a že je především nevyvratitelným dokumentem a argumentem proti všem, kteří se snaží židovskou perzekuci bagatelizovat, falšovat nebo úplně popřít.

Věříme, že se na telefonním čísle (221 711 525) přihlásíte co nejdříve.

Židovské muzeum Praha

Vážení přátelé, díky!

I když TI nestanovila svým členům žádné příspěvky, pocit solidarity a společně prožité utrpení v mnohých z Vás přetrvává. Jsme rádi, že ani Vy ani Vaše děti nezapomínáte, že Vaše dobrovolné příspěvky jsou jediným zdrojem financí, které má TI volně k dispozici. Další zdroj, úroky z finančních prostředků v bankách, klesl v loňském roce na minimum.

V roce 2002 jsme od Vás obdrželi 279.494,- Kč, z toho od tuzemských dárců 222.674,- Kč a od zahraničních dárců 56.820,- Kč. Obracíme se tedy i v tomto roce na Vás – na naše členy – s přáním, abyste nám své dobrovolné finanční příspěvky i nadále laskavě poskytovali. Jsou vyjádřením Vašeho přání pomoci v činnosti TI.

Děkujeme touto cestou naší druhé i třetí generaci, které do společné „kasy“ rovněž přispívají.

Níže uvádíme čísla našich bankovních účtů u Komerční banky v Praze:

M. P.

účet v Euro: 342781234555011/0100

účet v USD: 348331234555011/0100

účet v Kč : 59433011/0100

Z dopisů našich čtenářů

Vážená redakční rado,

děkuji vám za váš časopis Tereziánská iniciativa a za všechnu práci, kterou pro nás konáte. Díky vám jsem před dvěma lety našla kamarádku z Tereziána – Marynu Spitzovou, provdanou Vítovcovou. Naše přerušené přátelství dále pokračuje.

V posledním čísle (číslo 23, str. 16 – pozn. redakce) mě zaujal dopis Míši Krause z Brooklynu. Zmiňuje se o CH transportu, to byl první transport z Hradce Králové, soustřeďoval se 14. 12. 1942 v Hradci a do Tereziána přijel 17. 12. 1942.

Snad si na mě Míša ještě vzpomene, jmenovala jsem se Eva Reichová z České Skalice – šla jsem transportem CH, číslo 459. Po válce jsme se sešli u Věry Löwenbachové.

Děkuji a přeji vám všem hodně zdraví a zdaru ve vaší další práci.

Eva Zelená, Česká Skalice

Vážení přátelé,

když si čtu jména členů redakční rady, mám pocit, že jsem u vás doma. Ke každému jménu mám nějaký bližší vztah:

Doriska Grozdanovičová – Známe se již od školního roku 1940/1941 na Spolkovém židovském reformním gymnáziu v Brně. Nebyla to hezká doba, rvačky s HJ, facky od jejich otců, vyhrožování gestapem a tak dále. Když jsme se setkali podruhé, byla pasačkou oveček v Tereziáně, potřetí jsme se sešli už po válce v Brně (v době mých studií) a nakonec v Tereziánské iniciativě v Praze.

Jiří Kotouč – Hodně mi pomohl při řešení restitučních nároků a jsem mu za to velmi vděčný.

Jarda Kraus – Je spoluvězeň z Birkenau a Buchenwaldu Aussenkommando, Werk Meuselwitz, pro něhož jsem psal své vzpomínky na tuto dobu.

Anna Lorencová – mi dala jako první možnost se vyzpovídat ze vzpomínek na krutou dobu od okupace po současnost.

Milena Procházková – Ukázalo se, že je kamarádkou mé spolence dětských her Evy Wolfové-Mortonové. U ní jsme se setkali ve Vídni.

Když listuji naším časopisem – č. 23 – nalézám skoro na každé stránce vzpomínky na mně blízké lidi. Potřebuji poděkovat za velké zdokonalení časopisu po všech stránkách:

Strana 1 a 2 – Karel Švenk byl přítelem mé kamarádky z dětství – Ruth Gallusové – a spoluvězněm v Birkenau a Meuselwitz. Byl s mým tátou a se mnou ve skupině, která utekla z pochodu smrti. Bohužel tento génius pochod nepřežil.

Strana 5 – Velmi mne zaujal článek Michaely Vidlákové a Artura Radvanského o osvětě a přednáškách v německých školách. Dělal jsem cosi podobného v rámci akce Zmizelí sousedé. Besedoval jsem s gymnazisty ve svém rodišti Lipníku nad Bečvou a v dubnu se chystám na besedu do ZŠ ve Velkém Újezdě.

Strana 14 – Ziporah Löwingerová se svou sestrou Aničkou byly mými dobrými známými, s Aničkou jsem pracoval v rámci Jugendeinsatzu Honzy Bramera. Jeho žena Magda byla mou spolužačkou na ŽSRRG Brno.

Strana 15 – Není náhodou Didí Lamplová z Brna sestrou Franty Lampla, mého spolužáka z Brna? Profesora Bruno Zwickera jsme měli na dějepisu.

Strana 16 – Gerty Rohanová je zjevně manželkou mého spolužáka a spoluvězně Ericha Rohana-Gelbkopfa.

Pro jistotu jsem se nedal do prohlížení starších čísel časopisu TI, protože by z toho byl větší traktát. I tak jsem toho napsal víc, než jsem původně chtěl.

Už se těším na náš sněm, kde se potkám se všemi přáteli.

Ještě jednou děkuji za vaši práci.

Jura Schreiber, Pardubice

Ještě k poznámce Gerty Rohanové (Tereziánská iniciativa, č. 23, str. 16) – reakce na zkreslené vzpomínky MUDr. Marie Jedličkové-Pickové.

Vzpomínky Gerty Rohanové se téměř kryjí s mými. V Merzdorfu, kde jsme pracovaly v tzv. Flachsfabrik (továrně na zpracování lnu) nás byla skutečně asi stovka žen, kromě žen z Polska a Maďarska, deportovaných z Tereziána via Osvětim. Pokud mne paměť neklame (byla jsem velmi těžce nemocná a velmi mladá), vlídný esesák skutečně existoval. Vyskytl se po značně krátkou dobu, buď těsně před oním téměř zázračným osvobozením dvěma ruskými vojáky na bicyklech nebo několik momentů po něm. Pak rychle zmizel. V nedalekém Landsdorfu, kde byla německá nemocnice a kam mne po osvobození převezli, o koncentračních táborech „nikdy neslyšeli“. Kromě této nemocnice zde byla ještě jedna, v níž byli Rusové. Postoj a strach Němců snad netřeba líčit.

Když už píšu o *naší tereziánské stovce* v Merzdorfu, nemohu nezpomenout na tři ženy, které zde porodily. (Jedné se podařilo dítě zachránit – bylo těsně před koncem války.) Nemohu dále nezpomenout na německého mistra, který si dokázal zachovat trochu slušnosti a který mne vždy ráno před přidělováním práce posílal spolu s maminkou pracovat vevnitř továrny. Tam pracovala i má mladší dvanáctiletá sestra, která prošla selekcí v Osvětimi.

Jsem přesvědčena, že mnohé z merzdorfských ještě žijí v ČR, USA, Izraeli nebo v Německu. Všechny zdravím, jmenovala jsem se Bobina Poláková, a tím, že jsem tam byla s malou sestrou a s maminkou (některé dívky jí říkaly mámo), jsme byly téměř raritou.

Božena Guttmannová, Praha

Blíží se

58. VÝROČÍ

**OSVOBOZENÍ KONCENTRAČNÍHO
TÁBORA V BERGEN-BELSEN.**

*Sejdeme se v úterý 15. dubna 2003 v 15.00 hodin
v zasedací síni ve 3. patře v Jáchymově 3, Praha 1
(bývalé Židovské muzeum).*

Z dopisů našich čtenářů

I já bych se chtěla připojit k debatě a přispět svými vzpomínkami k popsanému případu:

Dostala jsem se do Merzdorfu spolu s malou skupinou dívek teprve po různých oklikách, po pobytech v Terezíně i v Auschwitzu krátce před koncem války.

Také si pamatuji na ředitele továrny a na ranní apel, poté, co se oddíl SS v noci předtím odplížil se všemi svými věcmi ve vozech a v civilu. Pamatuji se na projev ředitele „Meine Damen...“. Pamatuji si, že nám pak vyprávěl, že má dobré srdce a že nás lituje. Fabrika prý byla podminována a on měl rozkaz po odjezdu oddílu SS celou budovu i s námi vyhodit do povětří.

Jeho dobrý úmysl – tj. zachránit naše životy – však byl spíš podmíněný skutečností, že Rusové brzy přijeli a zabili pro nás na návsí prase a zpívali Internacionálu. Žádné dopravní možnosti jsme tehdy neměly, a tak jsme táhly, částečně pěšky a částečně vlakem, přes Krkonoše zpátky do Prahy.

Sonja Teller, roz. Schwarzová, Düsseldorf

Ještě jednou o Merzdorfu

Jsem také bývalá merzdorfská vězeňkyně, a ráda bych připojila k nepodepsanému textu mé tehdejší kolegyně, uveřejněném v časopise Tereziánská iniciativa číslo 23, svou vzpomínkou.

Do Merzdorfu jsme přijely z Osvětimi v říjnu 1944, bylo nás 80 až 100 žen. Před nám už byly v táboře Polky a po nás přijely ještě Maďarky. Na marodce byla v té době ruská lékařka, „paní doktůr“, rovněž vězeňkyně. Ošetřovatelkou byla Ilse, mladá německá Židovka, která přijela z Terezína. Ta nám v únoru nebo březnu 1945 vyprávěla, že na marodku přišel mladý německý lékař v uniformě SS a choval se k pacientkám i k ostatním lidem velmi slušně a lidsky. Denně nám o něm referovala a nechápala, jak je to možné. Ani nikdo z nás si to nedovedl vysvětlit. Jednoho dne přišla Ilse do tábora (naše ubytovna byla na půdě továrny) s hodinkami na ruce. Strašně jsme se tomu divily a Ilse nám řekla: „Der Herr Doktor hat gesagt, eine Krankenschwester muss eine Uhr haben!“ Já sama jsem na krankenštubě sice nikdy nebyla, ale o tomhle „zázraku“ jsem samozřejmě slyšela.

Protože této oblasti Slezska se fronta vyhnula, byl Merzdorf osvobozen teprve začátkem května 1945. Na ten den si přesně vzpomínám. Místo obvyklého budíčku v pět hodin ráno, kdy nás esesačky honily do práce, přišel mnohem později zmiňovaný pan doktor a požádal nás, abychom vyšly na dvůr (kde jsme dosud dvakrát denně stávaly na apelu) a postavily se do půlkruhu, protože nám chce něco sdělit. A pak skutečně začal oslovením „Meine Damen“ a pokračoval (samozřejmě německy): „Válka skončila, Německo kapitulovalo, jste svobodné české, německé, polské, maďarské, holandské občanky.“ Stál vedle ruské lékařky, naprosto přesně si pamatuji, že měla na sobě hnědou sukni a kostkovanou blůzu a že nebyla ostříhaná. Ještě nás upozornil, abychom byly velmi opatrné na to, co jíme, protože naše organismy jsou dosud velmi oslabené.

Vtom přijel na dvůr ruský voják na kole a rovnou se na něho hnal. Ruská lékařka mu vysvětlila, kdo to je, aby na něj nestřílel, že se k nám choval velmi slušně. Voják vyhodil kolo do vzduchu a křičel: „Osvobodil jsem Židovky!“ Květiny na něj nikdo neházel.

Ještě bych chtěla dodat, že v našem táboře se narodily tři děti. Dvě bohužel nepřežily, ale Eva Nettlová si svého syna přivezla domů. Narodil se 7. března 1945 a po prezidentu Masarykovi dostal jméno Tomáš. Dnes žije v Austrálii a už je to prý prozedivělý pán. Eva za mnou byla v Tel Avivu s dcerou, a protože si už mnoho věcí nepamatovala, všechno jsem jí podrobně musela vylíčit.

Růžena Brösslerová (Voglová), Tel Aviv

Nejdřív se chci omluvit, že jsem se zmýlil ve svém dopise, který byl otištěn v minulém vydání na poslední stránce.

Nejsem jediný žijící člověk z CH transportu. Tom Luke a Věra Holznerová-Jílková ještě žijí.

Smutná zpráva o smrti Jirky Steinera mě překvapila a zaskočila. Pamatuji si na něj z Familienlágru B II b a naposledy jsem ho potkal v květnu 1994. Sešli jsme se na ŽO (Birkenau Boys).

Michael (Míša) Kraus, Brookline, MA, USA

**Tereziánská
iniciativa**

Vydává Tereziánská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz

Redakční rada: Doris Grozdanovičová, Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Milena Procházková, Michal Stránský

Číslo 24 vyšlo v březnu 2003.

MK ČR E 10779